

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Ústav germánských studií, Oddělení skandinavistiky

Dánská studia

Bakalářská práce

**PARALELNÍ SROVNÁNÍ FRAZÉMŮ OBSAHUJÍCÍCH
NÁZVY NÁRODNOSTÍ A ZEMÍ V ČESKÉM,
DÁNSKÉM A NĚMECKÉM JAZYCE**

za pomoci užití jazykových korpora

Parallel Comparison of Idioms Including Names of Nationalities and Countries

in Czech, Danish and German Language

with Help of Text Corpora

Karolína Strnková

Praha 2022

Vedoucí práce: Mgr. Radka Stahr, Ph.D.

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí předkládané práce, paní doktorce Radce Stahr za její trpělivost, ochotu, podporu a cenné připomínky poskytnuté v průběhu psaní. Zároveň také dotyčnému neznámému, který na veřejných dámských toaletách ve třetím patře budovy FF UK na dveře napsal „Život je polívka a já jsem vidlička“, a podvědomě mi tak vnuknul myšlenku zabývat se v této závěrečné práci právě frazémy.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 29. července 2022

Karolína Strnková

Český abstrakt:

Předkládaná práce si klade za cíl s pomocí jazykových korpora paralelně srovnat vybraný okruh dánských frazémů obsahujících názvy zemí a národností s jejich ekvivalenty v němčině a češtině. Opírá se o část teoretickou, která popisuje přístup k frazeologii a idiomaticitě v českém, dánském a německém jazyce, dokazuje komplexnost tématu a zároveň problematizuje nepřehlednost této oblasti jazyka společně s nedostatečným ukotvením frazeologické terminologie. Část praktická zkoumá celkový počet 30 shromážděných dánských frazémů, které jsou podle míry sémantické, lexikální a formální shody s jejich německými a českými protějšky rozčleněny do odpovídajících skupin. V samotném závěru je věnována pozornost také vzájemné blízkosti jednotlivých jazyků navzdory jejich příslušnosti k odlišné jazykové skupině. Mimo to je zde znázorněn procentuální podíl jednotlivých národností v rámci korpusu.

Abstract in English:

This thesis aims to offer a side-by-side comparison of Danish idioms that include names of countries and nationalities together with their Czech and German equivalents with help of text corpora. The thesis is based on the theoretical part, which describes the approach to phraseology and idiomatic in the Czech, Danish, and German language. Thereby it illustrates the complexity of this topic and focuses on the problematic part of it which lies in the ambiguity of the phraseological language field together with the disorganized state of the phraseological terminology and the lack of its anchoring. The practical part on the other hand analyses the corpus of 30 Danish idioms, which are according to the level of the semantic, formal, and lexical similarity to their equivalents divided into relevant groups. In the conclusion, attention is paid to the proximity of analysed languages despite the fact they stem from different language groups. In addition to that, the percentage of all mentioned nationalities in the corpus is visualized.

Klíčová slova:

čeština, dánština, němčina, frazeologie, idiomatika, frazém, frazeologismus, idiom, jazykový korpus, stereotyp, národnost

Key Words:

Czech, Danish, German, phraseology, idiomatic, phrasal idiom, idiom, text corpora, stereotype, nationality

OBSAH

ÚVOD	9
1 TEORETICKÁ ČÁST	11
1.1 Frazeologie a idiomatika	11
1.1.1 Česká frazeologie a idiomatika	11
1.1.1.1 České pojetí frazému.....	11
1.1.1.2 Klasifikace frazémů podle Čermáka	15
1.1.1.3 Česká frazeografie.....	17
1.1.2 Dánská frazeologie a idiomatika	18
1.1.2.1 Klasifikace frazémů podle Kena Joensena Farø	20
1.1.2.2 Klasifikace frazémů podle Stiga Toftgaard Andersen	23
1.1.2.3 Dánská frazeografie	25
1.1.3 Německá frazeologie a idiomatika	26
1.1.3.1 Německé pojetí frazému	26
1.1.3.2 Klasifikace frazémů podle DUDEN	29
1.1.3.3 Klasifikace frazémů podle Christine Palm	30
1.1.3.4 Klasifikace frazémů podle Haralda Burgera	30
1.1.3.5 Německá frazeografie	32
1.1.4 Shrnutí a finální definice frazému	33
1.2 Frazémy v interpersonální komunikaci	34
1.3 Přeložitelnost frazémů	35
2 PRAKTICKÁ ČÁST	38
2.1 Popis užití metodologie.....	38
2.2 Typy ekvivalence.....	39
2.3 Paralelní analýza frazémů.....	41
1. Alle veje fører til Rom	41
2. Amerikansk fodbold	42

3. <i>At bande som en tyrk</i>	42
4. <i>At have en rig onkel i Amerika</i>	43
5. <i>At have tyrkertro</i>	43
6. <i>At leve på polsk</i>	44
7. <i>At spille fransk klovn</i>	44
8. <i>At tale Roma midt imod</i>	45
9. <i>At være hebræisk for nogen</i>	45
10. <i>At være stædig som en jøde</i>	46
11. <i>At være stolt som spanier</i>	47
12. <i>Dansk ingefær</i>	47
13. <i>Den amerikanske drøm</i>	48
14. <i>Den russiske bjørn</i>	48
15. <i>Den spanske syge</i>	49
16. <i>En by i Rusland</i>	49
17. <i>En fransk visit</i>	50
18. <i>En polsk rigsdag</i>	50
19. <i>Engelsk syge</i>	51
20. <i>Finnen har let til kniven</i>	51
21. <i>Hele den tyrkiske musik</i>	52
22. <i>Ikke have en kinamands chance for noget</i>	52
23. <i>Kartoffeltysker</i>	53
24. <i>Kold tyrker</i>	53
25. <i>Nu kniber det for de små jødedrenge</i>	54
26. <i>Pølsetysker</i>	54
27. <i>Rom blev ikke bygget på en dag</i>	55
28. <i>Russerpose</i>	55
29. <i>Russisk roulette</i>	56

30. <i>Tyskerpige</i>	56
ZÁVĚR.....	57
BIBLIOGRAFIE	61
PŘÍLOHY	65
Korpus frazémů	65
Ekvivalenční tabulka	69

ÚVOD

Bylo dokázáno, že na světě neexistuje jediný jazyk, jehož součástí by nebyly frazémy. Užívají jich dokonce jazyky umělé, jako je esperanto, i když možná ne v té prvoplánové formě, jakou si pod pojmem frazém člověk většinou představí. Na frazémy je proto nutné nazírat jako na integrální součást běžné slovní zásoby a na poli lingvistiky si zaslouží dostatek prostoru pro důkladné prozkoumání. Nehledě na jejich vysokou produktivitu v psaném a zejména mluveném jazyce jsou však frazeologie a idiomatika, tedy jazykovědné disciplíny zabývající se frazémy v celé šíři jejich pojmu, považovány za poměrně mladé, teprve nedávno vyčleněné, zároveň však nesmírně dynamické a neustále se vyvíjející oblasti každého jazyka.

V mluveném i psaném textu disponují frazémy řadou funkcí; díky své údernosti a zúženému, striktně ohraničenému sémantickému významu umožňují mluvčímu popsat mimojazykovou situaci s vysokou výstižností a maximální slovní úsporností současně, to často ovšem na úkor omezeného množství kontextů, ve kterých mohou být užity. Již tato charakteristická vlastnost frazémů vázat se na konkrétní kontext do jisté míry objasňuje jejich stereotypizující tendenci. V širším rámci tak dochází k zajímavému prolínání frazeologie a idiomatiky s jinými, nejazykovědnými disciplínami jako např. s antropologií, etnologií nebo sociologií. V případě analyzované výšece idiomů obsahujících názvy zemí a národností, na kterou se právě tato práce soustředí, lze proto říct, že zvolené téma má jistý sociolingvistický přesah.

Tato práce si klade za úkol poskytnout paralelní srovnání vybraných frazémů v dánském, německém a českém jazyce. Analýza zkoumaného materiálu se zaměřuje především na korespondenci idiomatických spojení v jednotlivých jazycích, a to na sémantické, lexikologické i formální úrovni jazyka. Práce je rozdělena do dvou částí. Teoretická část podává s pomocí odborné literatury základní přehled o pojetí frazeologie a idiomatiky napříč jednotlivými jazyky, zároveň tematizuje problém navzájem se lišících lingvistických přístupů a terminologie. Praktická část následně zkoumá vybranou skupinu idiomů obsahujících názvy zemí a národností. Výchozím jazykem je dánština, za pomoci práce se slovníkem doplněné o užití jazykových korpora je následně dohledán ekvivalent v němčině i v češtině a výsledky vzájemně porovnány na zmíněných úrovních. Užití postupy jsou dále podrobněji rozepsány v kapitole *2.1 Popis užití metodologie*.

Práce vychází z hypotézy o nízkém počtu formálně a zároveň významově identických frazeologických ekvivalentů ve všech třech jazycích navzdory nepopíratelné kulturní,

historické a z části i geografické spřízněnosti německy mluvících zemí, Česka, potažmo Dánska. K promítnutí spřízněnosti by sice vzhledem k vyjmenovaným sdíleným oblastem mohlo v některých případech docházet na rovině kognitivní (stereotypní vnímání některých národností) a potažmo se projevovat i na rovině jazykové (existencí frazémů obsahující tyto národnostní stereotypy a klišé), avšak není to obecně platným pravidlem. Frazeologické výrazivo je natolik unikátním jazykovým jevem, že ani vzájemně si blízké jazyky pocházející ze stejné jazykové větve často nedisponují naprosto identickým frazeologickým lexikonem, jak bude možno pozorovat později při analýze německých a dánských frazémů. Naopak je možné najít ekvivalentní frazémy u zástupců dvou odlišných větví indoevropské jazykové rodiny, u češtiny zastupující větev jazyků slovanských a u němčiny jakožto jazyka germánského. Zároveň pouhý strojový překlad frazémů slovo od slova z jednoho jazyku do druhého frazémy zprošťuje obsahu, takováto prázdná forma se pak stává předmětem nepochopení v komunikaci, čímž se zabývají blíže kapitoly 1.2 *Frazémy v interpersonální komunikaci* a 1.3 *Přeložitelnost frazémů*.

I přesto se mezi shromážděným materiálem objevuje skupina splňující zároveň podmínky sémantické i formální shody. Vzhledem k všeobecné blízkosti národů by se dalo očekávat, že počet obsahově i formálně navzájem si korespondujících frazémů v němčině a češtině bude znatelně převyšovat soubor identických ekvivalentů v německém a dánském jazyce. V případě srovnání dánštiny a češtiny by pak vzhledem k nejslabšímu provázání těchto zemí nebylo překvapením, kdyby ze zmíněných jazykových kombinací byla korespondence nejnižší.

Jak se ukazuje v následujících kapitolách, terminologie v oblasti frazeologie a idiomatiky je značně roztržštěná, a to nejen na úrovni přístupů jednotlivých jazyků, což by bylo vzhledem ke snaze najít v jazyce vlastní pojmenování pro jazykový jev pochopitelné, ale i uvnitř jazyků samotných. Abych tak minimalizovala případná nedorozumění a splývání pojmů, omezím se v teoretické části této práce převážně na užívání označení *frazém* tak, jak je definován Františkem Čermákem. V případě užití pojmu *idiom* ho užívám jako ekvivalentního výrazu. Pokud není jinak explicitně řečeno, nezvýrazňuji tím nutně obsahovou stránku výrazu. Výjimkou jsou kapitoly pojednávající o frazeologii německé a dánské, zde volím takové české překlady, které se originální terminologii co nejvíce přibližují.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Frazeologie a idiomatika

V následujících podkapitolách je popsán český, dánský a německý přístup ke zpracování oblasti frazeologie a idiomatiky, společně s ním je představena i příslušná terminologie.

1.1.1 Česká frazeologie a idiomatika

V českém prostředí lingvistiky je idiomatice a frazeologii věnováno v poslední době nemalé množství pozornosti. Stejně jako v jiných jazycích se však tyto jazykovědné obory dostávají do popředí poměrně pozdě, až v poválečném období. To je vzhledem k vysoce frekventovanému užívání frazémů v psaném a zejména pak mluveném jazyce přinejmenším překvapivé, ne-li zarážející. Hlavním důvodem je bezesporu jejich těžká uchopitelnost a obtížné obecné vymezení. Společně s tím, co vše se rozumí pod pojmem frazém, frazeologismus a idiom, vyvstává také otázka, co je vlastně ústředním předmětem zkoumání frazeologie a idiomatiky. Dnes pod termín frazém spadají i slovní útvary lidově označované jako rčení, přísloví, pořekadla či formule užívané při konkrétních oficiálních obřadech nebo úkonech, samostatně vyčleněná věda je pak paremiologie jako vědní obor zkoumající přísloví.

Systém české frazeologie a idiomatiky je na rozdíl od toho německého a dánského, které jsou znatelně volnější, důkladně propracován díky Františku Čermákovi. Tato kapitola se proto opírá primárně o jeho dílo, cenným zdrojem jsou i poznatky o frazeologii z publikací od Marie Čechové.

1.1.1.1 České pojetí frazému

Nejrozšířenější a zároveň nejobecnější definice základní jednotky idiomatiky a frazeologie zní podle *Nového akademického slovníku cizích slov* následovně: „frazém je ustálené spojení slovních tvarů, v němž alespoň jeden tvar má jedinečnou funkci a význam spojení není přímo odvoditelný z významu tvarů.“¹ Čermák ale podobná zobecňující pojetí frazému z důvodu omezené platnosti pouze u konkrétních typů frazémů a neschopnosti vystihnout jeho charakteristické rysy a silně anomální povahu odmítá. Jak zmiňuje již v úvodu

¹ KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. 2005, s. 260.

publikace *Česká a obecná frazeologie a idiomatika* (2007), bývá často jazykový jev frazeologismů a idiomů zcela chybně omezován pouze na kombinace slov s vysokou mírou idiomatičnosti, výrazy nemetaforické s nižší mírou obraznosti jsou tak pravidelně opomíjeny, protože narušují zjednodušený obraz chápání frazémů. Za dostatečně inkluzivní definici frazému pak považuje pohlížení na frazém a idiom jako na „jedinečné spojení minimálně dvou prvků, z nichž některý (popř. žádný) nefunguje stejným způsobem v jiném spojení (resp. více spojení), popř. se vyskytuje pouze ve výrazu jediném (resp. několika málo).“² Avšak i tato definice podle něj v sobě nese jistou vágnost; frazém a idiom jsou značně nepravidelným jazykovým jevem vykazujícím řadu anomálních rysů, s jejichž množstvím stoupá zároveň i míra jeho idiomatičnosti, a vymyká se tak běžným pravidlům užití jazyka. Určení jedné definice postihující všechny jeho charakteristické rysy je tedy přinejmenším obtížné, ne-li nemožné. Problémy, se kterými se autor potýká při snaze stanovit všeobjímající, zároveň přitom výstižnou a jednotnou definici frazému, tak dokazují šíři tohoto termínu.

Můžeme mluvit o jakémisi spektru, kdy se všechny frazémy nacházejí buďto v centru, v periférii jazyka, nebo na jejich pomezí. V prvním případě se jedná o frazémy s nízkou mírou idiomatičnosti, jejich sémantický význam je poměrně průzračný a pragmaticky se řídí běžnými pravidly pravidelného užití jazyka. Frazeologismy nacházející se v oblasti jazykové periferie, dále od centra, se naopak vyznačují nepravidelností, vysokou obrazností, a tedy i vyšším počtem anomálních rysů. Tyto stoupají v přímé úměře s obrazností, pravidlům užití běžného jazyka se tak vymykají. Hranice mezi centrem a periferií je plynulá, podobně plynulý je pak i přechod mezi frazémy.³

Dále Čermák v již zmíněné příručce popisuje rozdíl mezi termíny frazém a idiom: „Obecně jde o rozdíl v hledisku [...]. V zásadě platí, že analyzujeme-li kombinatorický útvar formálně, z hlediska formálních rysů, mluvíme o **frazému**, zatímco analýza sémantická, z hlediska relevantních sémantických rysů [...], opravňuje užití názvu **idiom**.“⁴ Pro zjednodušení se však běžně oba termíny volně vzájemně zaměňují, podobně užívám výrazů v této práci, kdy prostřednictvím pojmů frazém, frazeologismus a idiom odkazují pokaždé k tomu samému, pokud v textu není řečeno jinak.

² ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná: Czech and general phraseology*. 2007, s. 31.

³ Tamtéž, s. 32-33. Dále také v: FRAZÉM A IDIOM. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/FRAZ%C3%89M%20A%20IDIOM>.

⁴ ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná: Czech and general phraseology*. 2007, s. 33.

Pokud bychom měli vyzdvihnout nejzákladnější charakteristické rysy frazému, jsou jimi následující:

- (a) **ustálenost a reprodukovatelnost**
- (b) **omezená kolokabilita**
- (c) **omezená sémantická rozložitelnost**
- (d) **idiomaticnost a anomální povaha**

(a) Pod **ustáleností** a **reprodukovatelností** frazému si lze představit jistou „hotovost“ jazykového jevu před jeho samotným, opakovaným užíváním v praxi. Frazém je pevně zakotven v jazykovém úzu a jen zřídka modifikován mluvčím. To dokládá i následující citát z článku Marie Čechové: „U frazeologické jednotky předpokládáme její opakované užití, jímž dochází k jejímu ustálení, tzn. že je ‚prefabrikovaná‘, hotová před aktem komunikace, v němž se pak použije ‚jako panel‘; zasadí se vhodně do kontextu.“⁵ Navzdory řečenému je ale i zde pozorovatelná poměrně vysoká míra variability, hlavní doménou frazémů je přeci jen mluvený nespisovný jazyk a dynamičnost takového prostředí dovoluje mluvčímu být kreativní. Tímto způsobem vznikají tzv. *autorské varianty* frazémů, to ovšem za předpokladu, že jsou komunikační partneři s kontextem obeznámeni, frazém vyplývá ze situace nebo je obecně známý a kognitivně přístupný. Autorské varianty frazémů se často vyskytují ve skupinách, které sdílí společné zájmy, zážitky apod. jako např. rodina, přátelské kruhy atd. Takové frazémy nejsou v jazykovém systému pevně kodifikovány na rozdíl od těch, ze kterých původně vznikly.

(b) **Omezená kolokabilita** nebo tzv. *monokolokabilita* spočívá v omezení kombinatorické schopnosti dílčích částí frazeologického celku s jinými slovy. Je tak dáno více či méně omezené paradigma, ze kterého lze vybírat. Tento kolokační profil je unikátní pro každou slovní jednotku nehledě na to, zda se jedná o frazeologismus nebo ne. U komponentů frazémů je však schopnost kolokability přirozeně mnohem nižší než u jejich doslovných homonym vzhledem k již zmíněné ustálenosti a zakódovanosti frazému v jazyce. „Kolokabilita prvku je jeho schopnost se v téže (obv. významové) funkci spojovat v textu s velkou nebo malou třídou, resp. (kolokačním) paradigmatickým jiných slov.“⁶ Jako častý příklad, na němž lze monokolokabilitu demonstrovat, je např. běžně rozšířený frazém *nechat někoho na holičkách*, kdy se slovní tvar *holičky* nebo *holička* s tímto sémantickým významem v jazyce běžně

⁵ ČECHOVÁ, Marie. *Řeč o řeči*. 2012, s. 126.

⁶ ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika češtiny*. 1982, s. 34.

nevyskytuje, k nalezení je pouze v dané kombinaci. Taková slova označujeme jako *monotagmata*. Omezenou kolokabilitu jakožto jeden z hlavních rysů frazémů vyzdvihuje Čermák ve své finální, pravděpodobně nejvýstižnější definici: „frazém a idiom (je) takové nemodelové a ustálené syntagma prvků, z nichž (aspoň) jeden je z hlediska druhého členem extrémně omezeného a zavřeného paradigmatu (formálně a většinou i sémanticky).“⁷

(c) Při přirozené snaze sémanticky rozložit a analyzovat frazeologický celek narážíme na problém. **Sémantická rozložitelnost** (tzv. *dekomponovatelnost*) je proveditelná pouze u volněji provázaných kolokací; frazém, na který je nazíráno jako na jazykovou jednotku složenou z více prvků, takovéto operaci podrobit nemůžeme. Dílčí komponenty frazému v něm nevystupují jako jejich doslovná homonyma a postrádají svůj původní, plný sémantický význam. Význam celého frazému však není možné shrnout prostým sumarizováním významů jeho jednotlivých komponentů. Čermák tento zkostnatělý přístup kritizuje a trefně připodobňuje komplexnost složení frazeologického celku k chemickým procesům při vzniku sloučenin: „Každá sloučenina, aby se mohla stát sloučeninou, musela projít určitou chemickou reakcí [...]. Dodejme, že chemická reakce se dá v lingvistice připodobnit k lexikalizaci jejímž výsledkem je, že celek je víc než prostý součet částí.“⁸ I tak existují idiomy s nižší mírou obraznosti s průzračnějším sémantickým významem, u takových případů pak můžeme tvrdit, že „přestože idiomy nejsou sumou významů svých komponentů, neznamená to ještě, že některé komponenty nejsou povrchově podobné slovům, na kterých stavějí.“⁹

(d) **Idiomatičnost a anomální povaha** frazému spolu úzce souvisí – čím více anomálních vlastností idiom vykazuje, tím více se zvyšuje míra jeho idiomatičnosti. Je ovšem zásadní podotknout, že kvůli vysokému počtu typů frazémů se míra výskytu těchto vlastností často liší; expresivní a vysoce metaforické idiomy nejsou ani zdaleka jediným předmětem zkoumání frazeologie a idiomatiky. Příkladem je tzv. *gramatický frazém*, jenž zcela nenaplnuje požadavek idiomatičnosti. I přesto je navzdory absenci expresivnosti zcela legitimním členem skupiny frazémů, pouze se nenachází v periférii jazyka, přibližuje se tak jeho běžnému pravidelnému užívání. Anomální povaha frazému se projevuje jak na strukturní, tak funkční úrovni. Za strukturní anomálii lze považovat omezený kolokační profil (viz. bod b), z hlediska

⁷ ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná: Czech and general phraseology*. 2007, s. 31.

⁸ ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika: jejich podstata a proměnlivost názorů na ně*. 2016, s. 207.

⁹ Tamtéž.

funkčního pak nerealizovatelnost frazému v některých gramatických kategoriích (tzv. gramatická transformace) jako např. nemožnost jeho užití v pasivu nebo imperativu.¹⁰

1.1.1.2 Klasifikace frazémů podle Čermáka

Klasifikace frazémů je možná z více hledisek. Ne všechna jsou však kvůli nejasné podstatě frazému dostatečně spolehlivá, řada z nich má naopak zavádějící zobecňující tendenci. Jozef Mlacek například uvádí celkem deset možných přístupů ke klasifikaci frazémů, které podrobněji rozpracovává:¹¹

- (a) sémantická klasifikace**
- (b) konstrukční klasifikace**
- (c) funkční klasifikace**
- (d) rozdělení frazémů podle původu**
- (e) slovnědruhovú klasifikace**
- (f) rozdělení podle vztahu ke spisovnému jazyku**
- (g) rozdělení podle báze, na které vznikají**
- (h) rozdělení podle vztahu mezi jejich ustáleností a variantností**
- (i) stylistická klasifikace**
- (j) komplexní nebo kombinované klasifikace**

Řada z těchto klasifikací však kvůli opakovaně zmiňované nejednotnosti frazémů nezachycuje jejich podstatnou část. Pravděpodobně nejspolehlivější klasifikací postihující nejvíce frazeologických typů zůstává Čermáková klasifikace odvíjející se od jazykových rovin komponentů frazeologického celku, podle této formálně-strukturní klasifikace rozlišuje mezi následujícími skupinami, u nichž jsou kromě krátkého popisu převzaty z knihy také ilustrační příklady:¹²

- (a) lexikální frazém**
- (b) kolokační frazém**
- (c) propoziční frazém**
- (d) polypropoziční monosubjektový frazém**

¹⁰ ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná: Czech and general phraseology*. 2007, s. 31.

¹¹ MLACEK, Jozef. *Slovenská frazeológia*. 1977, s. 52-53.

¹² ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná: Czech and general phraseology*. 2007, s. 43.

(e) polypropoziční intersubjektový frazém

(a) Při pohybu na úrovni morfologie mluvíme o tzv. **frazému lexikálním** s komponentem v podobě morfému. Takový frazém je jednoslovným lexémem a zpravidla bývá ve frazeologii a idiomatice nejvíce zanedbáván, a to i přes přítomný aspekt anomálnosti. Patří sem např. kompozita jako *budížkničemu*, *kratochvíle* či deriváty *neplecha*, *zákeřný*.

(b) Ke **kolokačním frazémům** řadíme veškeré frazémy a idiomy složené ze slovních komponentů, jedná se tudíž o tzv. kolokace, které sice přesahují slovní formu, ale netvoří větší, komplexnější jednotku, jako je promluva nebo věta. Jako příklad kolokačního frazému můžeme uvést např. *široko daleko*, *zbrusu nový* atd.

(c) **Frazém propoziční** vystupuje jako formálně již hotová promluva neboli propozice, je vytvářen kombinací komponentů z roviny lexikální nebo kolokační, je dán jeden jediný mluvčí, takovým případem jsou např. věty *Ani kuře zadarmo nehrabe. Do třetice všeho dobrého*.

(d) **Polypropoziční monosubjektový frazém** na rozdíl od frazému propozičního je vytvářen z roviny propoziční, přičemž jsou přítomny alespoň dvě propozice, např. *Jak si kdo ustele, tak si lehne.*, *Když to nepůjde po dobrém, půjde to po zlém*.

(e) **Polypropoziční intersubjektový frazém** se od předchozího odlišuje pouze tím, že je složen z kombinace dvou propozic, obě přitom pocházejí od různých mluvčích. Zažité je také označení *kulturní idiomy*, vyskytují se v oblastech mezilidského styku, patří sem pozdravy, zdvořilostní formule, žertovné reakce apod. *A: Na shledanou! – B: Na shledanou!, A: Proč? – B: Pro slepičí kvoč*.

Ani tato Čermáková formální klasifikace nezachycuje všechny kategorie frazémů. Opomíjenou skupinou v tomto případě zůstávají zřídka se vyskytující frazémy a idiomy *interstratální*, které kombinují komponenty různých rovin např. *dát někomu, co se do něj vejde* (lexém + propozice, resp. klauze).¹³

¹³ ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná: Czech and general phraseology*. 2007, s. 43.

1.1.1.3 Česká frazeografie

Výše popsáný anomální charakter frazeologických výrazů vyžaduje v rámci lexikologie vydělení speciální disciplíny, která se zabývá jejich shromážděním a výkladem. Taková aplikovaná disciplína se nazývá frazeografie. Souborným dílem zachycujícím zásobu české frazeologie představuje dnes již pětidílný *Slovník české frazeologie a idiomatiky* (1983-2016) skládající se ze samostatně zpracovaných svazků zaměřujících se vždy na jednu konkrétní výseč frazémů; ty jsou abecedně rozčleněny a vysvětleny. Součástí hesla je i stylistická příslušnost frazeologického výrazu a míra jeho expresivity stejně jako překladová část s výčtem ekvivalentů v anglickém, německém, francouzském a ruském jazyce. Svazky jsou pojmenovány následovně:

Slovník české frazeologie a idiomatiky 1: Přirovnání (1984)

Slovník české frazeologie a idiomatiky 2: Výrazy neslovesné (1988)

Slovník české frazeologie a idiomatiky 3: Výrazy slovesné (1994)

Slovník české frazeologie a idiomatiky 4: Výrazy větné (2009)

Slovník české frazeologie a idiomatiky 5: Onomaziologický slovník (2016)

Od roku 2016 je nejnovějším přírůstkem *Slovník české frazeologie a idiomatiky 5: Onomaziologický slovník* (2016). Obsahuje všechna hesla zahrnutá v předchozích svazcích, liší se však od nich svým zpracováním. Hledání v něm funguje na převráceném principu, na rozdíl od předchozích čtyř slovníků vycházejících z formy konkrétních frazémů vyhledává čtenář podle významového jádra frazému. Pro jeho vyhledání v onomaziologickém slovníku tudíž není nutné znát formu, nýbrž pouze význam, díky němu se dá dohledat společně s kontextovými ekvivalenty. Jedná se o první slovník takového druhu v českém jazyce, který i jiné jazyky velmi často postrádají.

K shromažďování podkladů pro publikaci *Slovníku* docházelo na půdě FF UK již od šedesátých let, podobnou úlohu plnila do té doby *Lidová rčení* (1947) od Zdeňka Zaorálka. S příchodem nového přístupu k frazeologii a idiomatice v období po druhé světové válce bylo třeba dovolávat se obnovy, předmětem zkoumání frazeologie a idiomatiky již nebyly jen pořekadla a přísloví. Kromě rozšíření nové teorie byl vznik díla motivován snahou o registraci, popis a stabilizování frazeologického výraziva českého jazyka, vyřazení již neaktuálních, zastaralých obrátů, a naopak zaznamenání a lingvistickou deskripci výrazů nových. Dalším

zdrojem při sběru hesel byl kromě jazykových průzkumů v podobě anket, dotazníků a shromážděných výňatků z českých románových a dramatických textů také *Mudrosloví národu slovanského ve příslovích* (1852) Františka Ladislava Čelakovského.

Slovník české frazeologie a idiomatiky, dále označován jako *SČFI*, se svými pěti částmi představuje komplexní dílo, na jehož tvorbě se přímo či nepřímo podílela dlouhá řada lidí, jeho hlavními editory jsou František Čermák, Jiří Hronek a Jaroslav Macháč. V tomto ohledu zůstává svým obsahem a zpracováním unikátním ve světovém měřítku.

1.1.2 Dánská frazeologie a idiomatika

Během posledních let vzniklo nespočet absolventských prací zabývajících se tematikou z oblasti frazeologie a idiomatiky, řada z nich se zaměřuje na v jazycích obecně velmi frekventovaná somatická idiomatická spojení odkazující k částem lidského těla nebo frazémy animální propůjčující si názvy ze zvířecí říše. Na Oddělení skandinavistiky FF UK obhájila v roce 2011 Eva Mořická obsáhlou diplomovou práci zabývajících se idiomatickými výrazy, jejichž součástí tvoří právě zvířecí názvy. Již v ní označuje dánské pojetí frazeologie a idiomatiky jako za systematiku postrádající¹⁴ a v současnosti nelze konstatovat, že by od té doby v tomto ohledu došlo k výraznějším změnám. I předložená práce čerpá z velmi podobného, a tudíž evidentně úzkého kánonu dostupné sekundární literatury, která poskytuje průřezový vhled do členění dánské frazeologie a idiomatiky. Z části se ale opírá i o jiné, většinou online dostupné články, zpravidla publikované od stejných autorů.

Problematika nedostatečné systematizace dánské frazeologie a idiomatiky zcela otevřeně vyplývá z obsahu většiny článků o nich pojednávajících. Následující výňatky ilustrují dánskou tendenci vytlačit těžko uchopitelný fenomén frazeologie pouze do kompetence lexikografů. Tento přístup se taktéž potvrdil při práci se zdroji, které byly vyjímaje odborných článků tvořeny pouze slovníky: „Fraseologi er et område af dansk, som ikke er særlig velundersøgt af sprogforskningen [...] den danske fraseologi er ikke engang særlig godt beskrevet af ordbøgerne [...]”¹⁵

¹⁴ MOŘICKÁ, Eva. *Motivy zvířat v české a dánské frazeologii a idiomatice*. 2011, s. 12.

¹⁵ „Fraseologie je oblast dánštiny, která není jazykovědou příliš dobře prozkoumána [...] dánská frazeologie není dobře popsána ani slovníky [...]“ Překl. KS z: FARØ, Ken Joensen. *Det ligger lige på tungen*. 2003, s. 27. Tento překlad stejně jako všechny následující v poznámkovém aparátu s označením KS přeloženy autorem práce.

„Tankegangen har været, at det var noget, der er så rodet og tilfældigt, at det ikke gav mening at forsøge at sætte det i system og forstå fænomenet, og at man derfor kunne overlade til ordbogsskribenter at beskrive det [...]”¹⁶

Dánští jazykovědci se však evidentně potýkají i s praktickým, na poli lingvistiky poněkud paradoxním, přesto reálným problémem způsobeným nedostatečným uzuálním zakotvením frazeologické terminologie – navzdory své kvalifikovanosti v oboru a sdílenému mateřskému jazyku si jednoduše nerozumějí. Tyto problémy včetně jazykové bariéry zřetelně ilustruje následující výňatek v podobě abstraktu práce s názvem *Fraseologisk terminologi i Danmark* (2006) prezentované na konferenci o lexikografii na Severu: „Our current ‚terminology‘ is not only systematically undignified, we simply do not understand each other at conferences and the like because it is often impossible to decide the speaker’s terminology and the contents of what he is saying simultaneously. But the worst thing is that thinking is so much influenced by language that as long as our terminology is not well-established, we can hardly do creative empirical research in our field.”¹⁷

Se záměrem tuto nesystematičnost napravit tak bylo roku 2003 založeno uskupení *Dansk Selskab for Fraseologi*, které si klade za úkol vnést do dánské frazeologie a idiomatiky doposud postrádaný řád. I zde panovala všeobecná tendence řadit mezi předměty frazeologického zkoumání pouze takové jazykové idiomatické jednotky, jejichž celkový význam neodpovídá doslovnému významu dílčích komponentů, přičemž právě takové pojetí odpovídá značně zavádějící, avšak rozšířené definici frazémů, proti níž se Čermák staví. V současnosti se takové tendence dánští lingvisté vzdali, inklinace k vyřazování jednoslovných jednotek ze zájmu dánské frazeologie a idiomatiky však ještě přetrvávala, minimálně to dokazuje i Farøova definice z roku 2003 omezující zájmy frazeologie na vše, co je větší než slovo, pokud je to ustálenou součástí jazyka.¹⁸ Vůči takovému přístupu se však sám autor již v úvodu svého článku *Ikke kun idiommer: om oversættelse af fraseologi* z roku 2007 vymezuje.¹⁹

Dánská jazykověda užívá kromě jiných označení termíny frazeologismus a idiom (*fraseologisme* a *idiom*), avšak odlišně od Čermákova pojetí, kdy u něj frazém označuje

¹⁶ „Myšlenka byla taková, že (fraseologie) je natolik neuspořádaná a nahodilá, že nedávalo smysl se vůbec snažit včlenit ji do systému a pochopit tento fenomén, a že by tedy bylo možné nechat na autorech slovníků, aby jej popsali.“ Překl. KS z: FARØ, Ken Joensen. *Det ligger lige på tungen*. 2003, s. 20.

¹⁷ „Naše současná ‚terminologie‘ není jen systematicky ponižující, na konferencích si jednoduše nerozumíme, protože je často nemožné rozhodnout současně o terminologii řečníka a obsahu toho, co říká. Nejhorší ale je, že myšlení je natolik ovlivněno jazykem, že dokud není naše terminologie ustálená, můžeme těžko v našem oboru provádět kreativní empirický výzkum.“ Překl. KS z: BRINK, Lars. *Den fraseologiske terminologi*. 2006, s. 39.

¹⁸ FARØ, Ken Joensen. *Det ligger lige på tungen*. 2003, s. 21.

¹⁹ FARØ, Ken Joensen. *Ikke kun idiommer: Om oversættelse af fraseologi*. 2007, s. 4.

formální a idiom významovou složku frazeologického celku. Dánským pojmem idiom je označován již určitý typ frazému, jak bude osvětleno v následující podkapitole.

1.1.2.1 Klasifikace frazémů podle Kena Joensena Farø

Z celkového počtu čtrnácti frazeologických kategorií, které Farø rozlišuje, jich většinu z nich popisuje již v článku *Det ligger lige på tungen: Den danske fraseologi* z roku 2003. O čtyři roky později v roce 2007 v článku *Ikke kun idiommer. Om oversættelse af fraseologi*, který je propracovaný o poznání podrobněji, doplňuje zbylé kategorie. Od té doby k tomuto pojetí nebyly ze strany autora publikovány žádné doplňující informace. Jeho podání působí uspořádanějším a ucelenějším dojmem než klasifikace Stiga Toftgaard Andersenova představená v následující kapitole.

1. kolokace (*kollokationer*) – slovní spojení vyznačující se vysokou frekvencí výskytu v dané kombinaci, zároveň ale mající složený význam (*samlet betydning*) na rozdíl od běžných kolokací, které jsou neidiomatické a jejichž sémantický význam je pouhým složením významů dílčích lexémů. Kombinace komponentů jsou v jazycích často předem neodvoditelné a zcela nahodilé, nerodilí mluvčí se je musí naučit zpaměti.
Např.: *at børste tænder, trække cyklen*

2. syntagmata funkčních sloves (*funktionsverbalsyntagmer*) – skládají se z desemantizovaného slovesa v kombinaci s deverbativem, často doplněna o předložku, tato gramatická schematizace je odlišuje od kolokací.
Např.: *komme ngn til hjælp, bringe ngt til afslutning*

3. rutinní formule či pragmatické frazeologismy (*rutineformler eller pragmatiske fraseologismer*) – jsou vázané na konkrétní komunikační situace obsahující ilokuční akty, jsou proto do jisté míry předvídatelné, patří sem běžné fráze jako např. pozdravy, ale také formule pronášené při obřadech, jako je např. křest.
Např.: *Tak i lige måde!, Jeg døber dig i faderens, sønnens og helligåndens navn.*

4. frazeošablony (*fraseoskabeloner*) – obtížněji definovatelná kategorie, jedná se o abstraktní vzorce, které je třeba „naplnit“ jazykovým materiálem. Ilustračním příkladem takovéto šablony může být následující: [ADJEKTIV/ADVERBIUM] og

[ADJEKTIV/ADVERBIUM]. Realizací této frazeologické šablony v konkrétním případě tak získáváme obrat, který má v dané situaci stupňovací charakter.

Např.: *hurtigere og hurtigere, bedre og bedre*

- 5. okřídlená slova** (*bevingede ord*) – jedná se o pevně ukotvená intertextuální slovní spojení vědomě či nevědomě užitá v komunikaci, zároveň odkazující na historickou situaci, text či osobu, která je pronesla.

Např.: *I have a dream., frihed, lighed, broderskab*

- 6. frázová slovesa** (*partikelverber*) – jazykový jev typický pro germánské jazyky, jedná se o ustálená spojení skládající se ze slovesa a předložky nebo příslovce.

Např.: *dukke op, takke af*

- 7. frazeologismy s unikátními komponenty** (*fraseologismer med unikale komponenter*)²⁰ – frazeologismy s komponentem v podobě lexému, který se jinak v jazyce izolovaně nevyskytuje. Takové slovo je „zakonzervováno“ ve slovní zásobě jazyka pouze díky konkrétnímu frazému, v němž vystupuje. Čermák tyto frazémy zmiňuje a blíže popisuje (např. *nechat někoho na holičkách*), nevyčleňuje je však jako samostatnou kategorii. Podobné zachování je pozorovatelné i v případech genitivních a dativních koncovek v ustálených spojeních jako např. *til lands, komme på føde* apod.

Např.: *kende sine pappenheimere, fryd og gammen*

- 8. expletivní konstrukce** (*ekspletiviske konstruktioner*) – obsahují vždy zájmeno, které nezastupuje již zmíněný větný člen, ale má samo o sobě syntaktickou funkci.

Např.: *være på den, være ked af det*

- 9. podvojný výrazy a binominály** (*tvillingeformler og binominaler*) – užití dvou výrazů ve spojení se spojkou, často libozvučné, rýmující se kombinace či slova se stejným počtem slabik.

Např.: *ude og hjemme, i ny og næ, potter og pander*

²⁰ V článku *Det ligger lige på tungen* z r. 2003 nazývá Farø takový element jako *stikkelsbæreelement*, v překladu tzv. *angrešťový element*. Komponent *stikkels* se v dánštině vyskytuje pouze v tomto slově a mimo něj není plnohodnotným slovem, které by se mohlo vyskytovat izolovaně, jelikož z hlediska sémantiky postrádá význam.

10. reduplikační frazeologismy (*reduplikative fraseologismer*) – ze sémantického hlediska redundantní spojení dvou synonym.

Např.: *gå fra hus og hjem, tyk og fed*

11. frazeotermíny (*fraseotermier*) – spadají sem frazeologické výrazy s pevně daným významem, kterých je užíváno ve vědních oborech.

Např.: *gul feber* (oblast medicíny), *tålt ophold* (oblast soudnictví)

12. frazeonymy (*fraseonymer*) – frazeologická vlastní jména označují víceslovné názvy organizací, podniků, míst, děl a podobných komodit. Zda je daný předmět reálný nebo fantaskní není rozhodujícím faktorem pro začlenění do této skupiny, její status v rámci frazeologie a idiomatické je však sporný. Jedná se o nesmírně obsáhlou, neustále se rozšiřující skupinu, což je jedním z hlavních argumentů pro její vyčlenění z rámce frazeologického zkoumání.

Např.: *Det Hvide Hus, Roskilde Festival*

13. pořekadla (*ordsprog*) – odlišují se na první pohled svou délkou, jsou rozvitější než idiomy, čímž se řadí k tzv. mikrotextům. Jejich základním rysem je pevně stanovená forma, v níž se užívají, a zobecňující tendence. Často mají formu obecných moudr.

Např.: *små gryder har også ører, mad og drikke, duer helten ikke*

14. idiomy (*idiomer*) – pojem vyhrazuje Farø pouze frazeologickým spojením s vysokou mírou idiomatické, která se dají vyložit jak v přeneseném, tak s určitým úsilím i doslovném smyslu. Jiné pojetí je idiom jako víceslovné spojení, jehož význam není odvoditelný z jeho komponentů – ty Farø označuje jako frazémy v užším smyslu (*frasemer i snæver forstand*).

Např.: *slå ørerne ud, gå i hundene*

Samostatně vyčleněná podskupina v rámci skupiny víceslovných spojení v článku z roku 2003 je kategorie zahrnující **cizojazyčné frazémy** (*xenofrasemer*). Takový termín zastřešuje cizojazyčné frazémy, které se nehledě na užití v dánském jazyce vyskytují v jazyce původním jako např. *so ein Ding müssen wir auch haben*.

Ve stejnojmenném článku, jehož samotný název *Det ligger lige på tungen* mimo jiné zhmotňuje pojednávané téma a představuje jazykovou hříčku, relativizuje autor příslušnost některých případů ze zmíněných skupin, konkrétně jde o okřídlená slova a rutinní formule/pragmatické frazeologismy, které se objevují ve formální podobě jediného lexému. Ne vždy musí nutně vystupovat jako víceslovná spojení, což se pro stanovení předmětu frazeologického zkoumání jevílo jako rozhodující pro dánské pojetí frazeologie minimálně v roce 2003, kdy byl článek zveřejněn. Jediným argumentem pro zařazení takových jednoslovných formulí mezi potencionální frazémy byla jejich příslušnost k tzv. *sætningsemner*²¹ – frázím, které dánská frazeologie a idiomatika také začleňuje do svého zkoumání. Pro srovnání se Čermák vůči tomuto zřetelně vyhrazuje: „IF (idiomatika a frazeologie, pozn. KS) ovšem není disciplínou studující fráze. Fráze jako ustálený konverzační výraz, chápaný zpravidla jako otřelý a sémanticky téměř prázdný, je pojem subjektivní a nedefinovatelný. Ani odborné pojetí fráze [...] není náplní studia této disciplíny.“²²

1.1.2.2 Klasifikace frazémů podle Stiga Toftgaard Andersena

Dalším zdrojem při zpracovávání frazeologie a idiomatiky v dánské filologii bylo druhé vydání slovníku dánských idiomů *Talemåder i dansk* (2001) od Stiga Toftgaard Andersena. Ten se ve své lexikografické části věnuje pouze výčtu a vysvětlení jednotek, které označuje jako idiomatické obraty (*idiomatiske vendinger*), pro něž jsou charakteristické následující rysy:²³

- **čítají více než jedno slovo**
- **ve své základní formě jsou menší než celá věta**
- **disponují poměrně pevnou vnější formou**
- **zároveň přitom nesou význam, jenž nevyplývá z jeho dílčích částí**
- **často označující abstraktní fenomény**

Nejpřínosnější částí publikace je dodatek, ve kterém Andersen odkazuje k příbuzným fenoménům (*andre beslægtede fænomener*), které jsou podle něj spřízněné s idiomatickými

²¹ FARØ, Ken Joensen. *Det ligger lige på tungen*. 2003, s. 27.

²² ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná: Czech and general phraseology*. 2007, s. 25.

²³ ANDERSEN, Stig Toftgaard. *Talemåder i dansk: Ordbog over idiommer*. 2001, s. 12-14.

obraty (*idiomatisk vendinger*). V české frazeologii jsou však pojaty jako samostatné, plnohodnotné druhy frazémů. Andersen mezi ně zahrnuje následujících deset skupin:²⁴

- 1. slova jednoduchá** (*simpleksord*) – patří sem nesložené jednoslovné jednotky s přechýleným významem
Např.: *and* (ve smyslu *novinářská kachna*), *gås* (hanlivé označení pro ženu, *husa*)
- 2. složeniny** (*komposita*) – složená slova skládající se minimálně ze dvou kořenů s větší či menší mírou idiomatičnosti. Idiomatické obraty se od nich odlišují víceslovností
Např.: *torskegilde*, *tørvetriller*
- 3. lexikální celky** (*leksikalske helheder*) – mezi lexikální celky zahrnuje autor slova obecná (*apellativer*), kam spadají převážně názvy pokrmů, nápojů, rostlin nebo onemocnění. Navzdory svému možnému lidovému původu jsou dnes již běžným oficiálním označením v jednotlivých odvětvích, jako je gastronomie, medicína a jiné. Druhou podkategorií lexikálních celků jsou vlastní jména (*proprier*), sem pak přirozeně řadíme všechna geografická označení, názvy budov, institucí nebo firem. Jejich míra lexikalizace je různá.
Např.: *svigermors skarpe tunge*, *røde hunde*, *Det Hvide Hus*
- 4. pozdravy apod.** (*hilsener o. l.*) – tzv. pragmatické idiomy sdružující pozdravy a jim se podobající ustálené zdvořilostní formule bazální pro pragmatické užití jazyka
Např.: *davs*, *goddag*
- 5. pranostiky** (*bonderegler*) – větné celky lidové slovesnosti vztahující se na určitá období v roce, počasí a zemědělství
Např.: *Når solen går ned i en sæk, står den op i en bæk.*
- 6. pořekadla** (*ordsprog*) – mají větný charakter a jejich míra obraznosti může být vyšší i nižší, často jsou předobrazem odvozeným idiomatickým obrátům: *Man skal tude med de ulve, man er iblandt* → *tude med ulve, man er iblandt*
Např.: *Når katten er ude, spiller musene på bordet.*, *Man skal lære, så længe man lever.*

²⁴ ANDERSEN, Stig Toftgaard. *Talemåder i dansk: Ordbog over idiommer*. 2001, s. 348-361.

7. **wellerismy** (*wellerismer*)²⁵ – wellerismy jako výpovědi s dodatkem o osobě, která je pronáší, případně situaci, v níž byly proneseny, i z nich pocházejí některé idiomatické obraty
Např.: „*Det kommer igen*“, *sagde bonden.*, *Han gav sin so flæsk.*
8. **citáty větného charakteru** (*saetningsformede citater*) – často spojovány s konkrétními historickými osobnostmi a událostmi, obdobná kategorie jako okřídlená slova u Farøa
Např.: *Terningerne er kastet.* (Caesar)
9. **slangové výrazy** (*slang*) – velmi nestálá součást slovní zásoby jazyka, kvůli neustále proměňujícím se tendencím je obtížné stanovit, zda je výraz součástí ustáleného jazyka
Např.: *gå op og ned (eller ud og ind) som kong Volmers røv*
10. **termíny** (*termer*) – odborné termíny z vědních i nevědních oblastí, jako je náboženství, medicína, sport atd.²⁶
Např.: *den spanske syge, sidde på bænken*

1.1.2.3 Dánská frazeografie

Pohled do dánské frazeografie skýtá široký výběr slovníků zaměřujících se většinou na jednu z vyčleněných kategorií frazeologie. Nalézáme zde tak slovníky jednojazyčné i bilingvní, věnující se výhradně příslovím (Else Barlach: *Ordsprogsordbog: dansk-engelsk, engelsk – dansk*, 2001), idiomatickým obratům (Stig Toftgaard Andersen: *Talemåder i dansk: Ordbog over idiommer*, 2001), okřídleným slovům (Joachim Bo Bramsen: *Bevingede ord og aforismer. en citatordbog*, 2001) apod. Výčet nejdůležitějších dánských idiomatických slovníků poskytuje s popisem Farø v článku *Danish phraseography* (2007). Množství takovýchto slovníků se snaží suplovat přítomnost jedné sjednocující, směrodatné publikace, kterou v češtině představuje již zmiňovaný pětidílný *SČFI*. Je však nutno podotknout, že toto snažení není zcela úspěšné, roztržitost v dánské frazeologii a idiomatice přetrvává.

Zajímavým počinem byl nicméně online dostupný dánský slovník idiomů zprovozněný roku 2003 Centrem pro lexikologii na Business Skole v Aarhusu; jednalo se o vůbec první

²⁵ Kategorie wellerismů je pojmenována podle Samuela Wellera z Dickinsonova díla *Kronika Pickwickova klubu* (1836). (Andersen: 2001, s. 358)

²⁶ K takovým termínům Čermák ve *Frazeologii a idiomatice* (2007) odkazuje jako ke kvazifrazémům.

dánský idiomatický slovník dostupný na internetové platformě. V současnosti již ale bohužel není funkční. Dalšími frazeografickými díly, které přispívají ke sběru frazeologického výraziva v dánštině, jsou např. následující, bohužel většina z nich u nás není dostupná.

Chrsitan Michelsen: *Idiom Ordbog – 1000 talemåder* (1993)

Allan Røde: *Danske talemåder* (1998)

Inge Munk og Paul Bæk: *Av min arm* (1998)

Erik Bruun: *Dansk sprogbrug: en stil- og konstruktionsordbog* (1995)

Jan Katlev og Hanne Steen Spliedt: *Hvorfor siger vi sådan* (2001)

1.1.3 Německá frazeologie a idiomatika

Ani v případě německé jazykovědy se frazeologii a idiomatice, ostatně jako ve zbytku evropské lingvistiky, nedostává větší pozornosti až do 70. a 80. let. Od ledna 1999 se výměně informací z oblasti frazeologie věnuje uskupení EUROPHRAS (*Europäische Gesellschaft für Phraseologie*) soustředící se na frazeologii jak evropskou, tak mimoevropskou. Společně se zprostředkováním informací a uspořádáváním konferencí vydává i tematické publikace zabývající se danou lingvistickou oblastí. Letošní konference (tedy pro rok 2022) se koná mezi 28. a 30. srpnem v Malaze se zaměřením na počítačnou a korpusovou frazeologii, příští rok na Univerzitě v Miláně s tématem *Languages and Cultures in Comparison*.²⁷

Německých publikací snažících se o podrobnější deskripci frazémů vznikla za uplynulou dobu řada, následující kapitoly vycházejí z pojetí frazeologie podle jedenáctého svazku *DUDEN Redewendungen: Wörterbuch der deutschen Idiomatik* (1992), knihy *Phraseologie: eine Einführung* (1995) od Christine Palm a *Phraseologie: eine Einführung am Beispiel des Deutschen* (1998) od Haralda Burgera, která lze považovat za stěžejní frazeologická díla.

1.1.3.1 Německé pojetí frazému

Rozčarování nad nejednotností frazeologické terminologie nejenom v němčině dokazují následující navzájem si méně či více odpovídající pojmenování: vedle *feste* nebo také

²⁷ Více informací na oficiálních stránkách www.euophras.org/de/.

idiomatische Verbindung se v němčině užívá pojmů *Wortgruppenlexem*, *Redewendung*, *Phraseolexem*, ale samozřejmě také univerzálních termínů *Phrasem* a *Idiom*.

Německá frazeologie v užším smyslu se soustředí výhradně na „pravé“ frazémy, tedy na jazykové jednotky vyznačující se silně specifickými vlastnostmi, které je odlišují od ostatních nefrazeologických spojení. Důležité je, že se jedná o menší jednotky pod větnou úrovní. Oproti tomu se frazeologie v širším slova smyslu zaobírá dalšími fenomény, které sice disponují jednotnou formou a idiomaticností, jedná se ale právě o formulace větného charakteru.

Příslušnost různých jazykových skupin k frazémům je mnohdy sporná. Podle DUDEN nezahrnuje případy slovesné reky vyžadované valenční strukturou slovesa, zároveň ani tzv. *Funktionsverbgefüge* jako např. *etwas in Gang setzen*. Tato ustálená spojení funkčních sloves označují spojení substantiva (často odvozeniny od slovesa, tj. deverbativum) a slovesa, které v této kombinaci ztrácí svůj původní sémantický význam (prochází procesem tzv. desemantizace). Význam celého FVG pak častěji více odpovídá významu slovesa, od něhož bylo odvozeno substantivum takového spojení. Frekvencovanost daných formulací je v germánských jazycích nadměrně vysoká, a činí je tak jedním z jejich typických znaků.

Při snaze postihnout podstatu frazému podle německé odborné literatury zjišťujeme, že frazémy nemusejí, avšak mohou mít větný charakter, vždy se ovšem jedná o minimální spojení alespoň dvou lexémů: „Ein Phrasem hat die Minimalstruktur einer Wortgruppe, d.h. es besteht aus mindestens zwei Einheiten des lexikalischen Systems, Lexemen (Wörtern).“²⁸

Za jeden z dalších nejhlavnějších znaků je podle všech definic ze zmíněných zdrojů považován přenesený význam frazémů (*übertragene/phraseologische Bedeutung*):

Christine Palm hovoří o frazeologismech a jejich významu následovně: „Phraseologismen [...], deren Bedeutung sich nicht aus der Bedeutung der in sie eingehenden Wortkomponenten erschließen läßt, sondern an die neu entstandene Gesamtheit gebunden ist.“²⁹ V DUDEN je tato myšlenka interpretována obdobně pouze jinými slovy: „Kennzeichen der idiomatischen Verbindung ist, daß ihre Bedeutung nicht oder nur teilweise aus den

²⁸ „Minimalní strukturou frazému je spojení slov, to znamená, že se skládá minimálně ze dvou celků lexikálního systému, lexémů (slov).“ Překl. KS z: PALM, Christine. *Phraseologie: Eine Einführung*. 1995, s. 2.

²⁹ „Fraseologismy [...], jejichž význam není odvoditelný z významů vstupních slovních komponentů, nýbrž je vázaný na nově vzniknutý celek.“ Překl. KS z: PALM, Christine. *Phraseologie: Eine Einführung*. 1995, s. XI.

Einzelbedeutungen ihrer Bestandteile erschlossen werden kann und daß in der Regel eine feste, nur begrenzt veränderbare Struktur hat.“³⁰

Burger sice ve své knize o frazeologii jednu ucelující definici frazému nepodává, v podkapitolách se však věnuje podrobněji jejich charakteristickým znakům, které odlišují frazeologické celky od jiných, nefrazeologických slovních spojení. Považuje za ně následující vlastnosti: **polylexikálnost** (*Polylexikalität*), **ukotvenost** (*Festigkeit*), pod níž rozumí ukotvenost psycholingvistického, strukturního a pragmatického rázu. Konečnou vlastností je pak **idiomaticčnost** (*Idiomatizität*).³¹

Podle *DUDEN* se jedná o frazém ve chvíli, kdy spojení vykazuje vysokou míru idiomaticčnosti a nelze u něj provést následující syntaktické operace,³² které jsou u volně provázaných syntagmat proveditelné zcela bez problému. Porušení takových pravidel často naznačuje ironický záměr mluvčího nebo slovní hříčku. Za typické rysy frazému je označována:

- (a) **komutace** (*Ersetzung*) – dílčí část polylexikálního frazému zpravidla není možno nahradit jiným lexémem stejného nebo podobného významu
- (b) **atributizace** (*Beifügung*) – dílčí části frazému nelze přitknout přívlastek a tím ho dále rozvinout
- (c) **diskontinuita** (*Unterbrechung*) – frazém nelze narušit přidáním dalších slov a narušit tak jeho pevně danou formu
- (d) **permutace** (*Umstellung*) – s komponenty frazému nelze hýbat a měnit jejich souslednost
- (e) **morfologická změna** (*Formenabwandlung*) – není možné měnit ani formu komponentů např. jejich převedení do plurálu.

³⁰ „Charakteristickým znakem idiomatických spojení je, že jejich význam není vůbec, nebo jen z části odvoditelný ze samostatných významů jejich dílčích částí a že má zpravidla pevnou, pouze omezeně pozměnitelnou strukturu.“ Překl. KS z: *DUDEN Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. 1998, s. 7.

³¹ BURGER, Harald. *Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. 1998, s. 14-32.

³² *DUDEN Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. 1998, s. 7.

1.1.3.2 Klasifikace frazémů podle DUDEN

Ačkoliv je jedenáctý svazek DUDEN s názvem *Redewendungen* pojat jako frazeografický slovník, předmluva povrchově pojednává o definici a rozčlenění frazémů. Přichází s následujícími dvěma druhy klasifikace:

Funkční klasifikace frazémů:

(a) Pevná syntaktická spojení neboli syntagmata (*feste syntaktische Verknüpfungen/Syntagmen*) – frazém zaujímá ve větě pozici větného členu

a. nominální funkce

- užití v pozici subjektu: **Kein Aas** hat sich um ihn gekümmert.
- v pozici objektu: Sie haben all ihr **Hab und Gut** verloren.
- atributivní užití: Er hatte ein **hieb- und stichfestes Alibi**.
- predikativní užití: Sie war das **Enfant terrible** der Familie.

b. verbální funkce: Du darfst die Entscheidung nicht **auf die lange Bank schieben**.

c. adverbální funkce: Sie hat die Prüfung **mit Glanz und Gloria** bestanden.

d. prepoziční funkce: Es gab keine Schwierigkeiten **vonseiten** der Behörde

(b) Samostatné věty (*selbständige Sätze*)

a. **rčení** (*Redensarten*): Das ist ein Ding wie 'ne Wanne!

b. **pořekadla** (*Sprichwörter*): Früh übt sich, was ein Meister werden will.

c. **citáty** (*Zitate*): Durch dies hohle Gasse muß er kommen.

(c) Rutinní formulace (*Routineformeln*)

a. **pozdravy** (*Grußformeln*): Mach 's gut!

b. **blahopřání** (*Glückwünsche*): Hoch soll er leben!

c. **zdvořilostní formule** (*Höflichkeitsformeln*): Keine Ursache!

d. **instrukce** (*Handlungsanweisen*): Bitte nur einzeln eintreten!

Strukturní klasifikace frazémů:

(a) pevná atributivní spojení (*feste attributive Fügungen*): des Pudels Kern

(b) pevné srovnávací formy (*feste Vergleichsformen*): wie von der Tarantel gestochen

(c) párové formule (*Paarformeln*): Krethi und Plethi

(d) pevné verbální obraty (*verbale feste Wendungen*): jmdn. im Regen stehen lassen

Navzdory oběma poskytnutým klasifikacím z různých hledisek však snahu jakékoliv klasifikace problematizuje častá příslušnost jednoho frazému k vícero skupinám.

1.1.3.3 *Klasifikace frazémů podle Christine Palm*

Christine Palm vyčleňuje následující podskupiny fenoménu,³³ ty však podle ní spadají do zájmu zkoumání frazeologie v širším pojetí. Kvůli dodržení stručnosti je u výčtu skupin uveden pouze překlad a ilustrační příklady, pojmy jako *wellerismus* byly již objasněny v podkapitole o dánské frazeologii a idiomatice.

(a) pořekadla a antipořekadla³⁴ (*Sprichwörter und Antisprichwörter*)

Např.: *Viele Wege führen nach Rom., Ausnahmen bestätigen die Regel, sagte der Weg und führte an Rom vorbei.*

(b) citace nebo *wellerismy* (*Sagwörter oder Wellerismen*)

Např.: *Geld stinkt nicht, sagte der Umweltschützer, nachdem er seinen Geruchssinn für 20.000 Mark verkauft hatte.*

(c) vypůjčená pořekadla (*Lehnsprichwörter*)

Např.: *Mens sana in corpore sano. → Ein gesunder Geist in einem gesunden Körper.*

(d) okřídlená slova (*Geflügelte Wörter*)

Např.: *I have a dream.* (Martin Luther King)

1.1.3.4 *Klasifikace frazémů podle Haralda Burgera*

Burger nabízí hned řadu klasifikací za účelem vystižení co nejširší škály frazémů. Tou první je základní klasifikace pohlížející na frazém jako na jazykový znak plnící konkrétní funkci v komunikaci. Frazémy tak dělí následovně:

³³ PALM, Christine. *Phraseologie: Eine Einführung*. 1995, s. 3-6.

³⁴ Heslo je na webu www.enzyklo.de vysvětleno následovně: „Antisprichwort ist die Transformation einer stereotypen Wortsequenz wie etwa eines Sprichworts, eines geflügelten Wortes oder einer Redewendung mit dem Zweck einer humoristischen Wirkung.“ Antipořekadlo je transformací stereotypního sledu slov jako např. pořekadla, okřídlených slov nebo slovního obratu se záměrným humoristickým účinkem. (Překl. KS)

Základní klasifikace (Basisklassifikation):³⁵

(a) referenční frazeologismy (*referentielle Phraseologismen*) – vztahují se na objekty, procesy nebo okolnosti skutečného světa (nehledě na to, zda se jedná o realitu nebo fiktivní svět)

Např.: *jmdn. übers Ohr hauen*

(b) strukturní frazeologismy (*strukturelle Phraseologismen*) – mají pouze gramatickou funkci v rámci jazyka, znázorňují gramatické vztahy

Např.: *in Bezug auf*

(c) komunikační frazeologismy (*kommunikative Phraseologismen*) – mají roli v průběhu komunikační situace

Např.: *Guten Morgen, ich meine*

Speciální třídy (Spezielle Klassen):³⁶

(a) modelová spojení (*Modellbildungen*) – výrazy vystavené na strukturním schématu

Např.: *von Stadt zu Stadt*

(b) podvojně formy (*Zwillingsformen*)

Např.: *mit jemandem durch dick und dünn gehen*

(c) komparativní frazeologismy (*komparative Phraseologismen*) – obsahují srovnání, které často slouží k zesílení významu slovesa nebo adjektiva

Např.: *frieren wie ein Schneider, dumm wie Bohnenstroh*

(d) kinegramy (*Kinegramme*) – frazeologismy označující konvenční neverbální jednání

Např.: *die Achseln zucken, die Nase rümpfen (über etw.)*

(e) okřídlená slova (*geflügelte Worte*)

Např.: *Sein oder Nichtsein, das ist hier die Frage.*

³⁵ BURGER, Harald. *Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. 1998, s. 36.

³⁶ Tamtéž, s. 42-49.

(f) autorské frazeologismy (*Autorphraseologismen*) – polylexikální výraz, který v daném textu nabývá charakteru pevného spojení, v rámci tohoto textu získává specifický význam, mimo text charakteru i významu pozbývá

Např.: *auf den Steinen sitzen*³⁷

(g) onymické frazeologismy (*onymische Phraseologismen*) – plní funkci proprií

Např.: *Das Rote Kreuz, Das Weiße Haus*

(h) frazeologické termíny (*phraseologische Termini*)

Např.: *rechtliches Gehör* (právní termín)

(i) klišé (*Klischees*) – neoriginální a stereotypní formulace

Např.: *Schritt in die richtige Richtung*

Mimo tyto dva zmíněné druhy klasifikace přichází Burger ještě s **klasifikací syntaktickou**, té ale nepřisuzuje takovou důležitost. Kvůli již takto obsáhlému členění frazémů si ji proto dovolím vynechat. Dalším případem je **smíšená klasifikace** (*Mischklassifikation*), která využívá vícero kritérií najednou. Posledními samostatnými kategoriemi jsou **kolokace** (*Kollokationen*), **rutinní formule** (*Routineformeln*) a **problematické termíny** (*problematische Termini*), kam autor řadí i sporná jednoslovná kompozita.

1.1.3.5 Německá frazeografie

Nad rámec *DUDEN 11: Redewendungen. Wörterbuch der deutschen Idiomatik*, který nejspíše zůstává nejpoblárnějším slovníkem tohoto typu, stojí za zmínku např. frazeologický slovník *Deutsche Idiomatik* od Hanse Schemanna, který je svým obsáhlým výběrem hesel užitečným zdrojem. Poprvé byl vydán roku 1993 a v roce 2011 vyšlo jeho aktualizované vydání. Představitelem dvojjazyčného slovníku obsahující české a německé ekvivalenty je *Česko-německý frazeologický a idiomatický slovník* od nakladatelství FIN Publishing vydaný roku 1999.

³⁷ Příklad uvedený v Burgerově publikaci odkazuje ke knize Thomase Manna s názvem *Buddenbrookovi: Úpadek jedné rodiny* (1901), v úryvku je význam spojení vysvětlen jako být osamělý a znuděný (Burger, s. 46).

Lexikografické zpracování německého frazeologického výraziva však není dostatečné a frazeologická teorie a frazeografická praxe jsou často v rozporu. Podle článku s názvem *Několik poznámek k současné německojazyčné frazeografii* od Kateřiny Šichové a Martina Šemelíka je nutná revize minimálně u jimi zkoumaných slovníků, kterými jsou právě DUDEN a Schemannův frazeoslovník *Deutsche Idiomatik*, a to navzdory některým jejich kvalitám jako např. obsáhlost lexikonu v druhém případě. Hlavní problém přitom často představuje samotná podoba fyzického tištěného slovníku, je třeba tak aktualizovat již přítomná hesla na základě ověření v elektronických korpusech. V případě DUDEN je kritizován zejména nedostatek informací o gramatické, stylové a pragmatické charakteristice, postrádáno je ale i jejich kontextuální ukotvení. Většina hesel je dokládána převážně literárními příklady a je obtížné pro člověka neznalého frazému jeho význam vůbec pochopit.³⁸

Online dostupnou platformou pro rychlé a praktické vyhledávání německých frazémů je *Redensarten-Index*, tento server vyhledává podle klíčových slov a nabízí jak vysvětlení významu frazému, tak i příklad jeho použití v konkrétním textu. Navíc se uživateli při zaškrtnutí políčka *Doplňky (Ergänzungen)* objeví dodatečné informace o původu, stylistické příslušnosti frazému apod.

1.1.4 Shrnutí a finální definice frazému

Hlavním rozporem při srovnání všech přístupů v předešlých kapitolách se zdá být chápání polylexikálnosti jako jedné z nejdůležitějších podmínek při označení jazykové jednotky jako frazém. Stránka víceslovnosti je vyzdvihována ve většině dánských a německých, ale i v řadě českých publikací, i když v o něco menší míře. Jediným přístupem, který se takovému zobecňujícímu popisu obloukem vyhýbá a věnuje pozornost opomíjeným lexikálním frazémům, jejichž číslo přinejmenším v češtině není zanedbatelné, je český přístup k frazeologii a idiomatice, jenž se opírá o pevné základy školy Františka Čermáka. Při snaze stanovit finální definici frazému proto dává smysl přiklánět se právě k jeho chápání frazému a idiomu.

³⁸ ŠEMELÍK, Martin a Kateřina ŠICHOVÁ. *Několik poznámek k současné německojazyčné frazeografii*. 2016, s. 8.

1.2 Frazémy v interpersonální komunikaci

Frazeologie neznalý rodilý mluvčí jakéhokoliv jazyka ho přirozeně považuje za mnohem méně prostoupený frazeologismy, než jimi daný jazyk ve skutečnosti prostoupen je. Na míru idiomatizovanosti jazyka přitom narážíme nepřetržitě při každodenní komunikaci, často aniž bychom si uvědomovali, jak přirozenou součástí vyjadřování frazémy tvoří a co všechno mezi ně můžeme začlenit. Je to právě jejich dvojznačnost spojená s vysokou mírou obraznosti, která představuje potenciaální riziko nepochopení se v konverzaci. Přirozený jazykový cit je v tomto ohledu velice spolehlivý nástroj, jak se takovému případnému komunikačnímu šumu vyvarovat, není ovšem u všech mluvčích vyvinut ve stejné míře. Jako ukázkový příklad jsou často uváděny děti, u nichž neznalost kontextu vede k doslovné interpretaci frazémů,³⁹ u dospělých jsou přirozeně nejvíce postihovanou skupinou nerodilí mluvčí. Neschopnost dekódovat význam frazému je často způsobena nedostatečnou znalostí kulturního kontextu daného jazyka a národnostních souvislostí.

Neznalost ovšem může být nejen na straně recipienta neschopného rozpoznat frazém užívaný v komunikační situaci, ale i na straně mluvčího. Frazém *prokázat někomu medvědí službu* (přítomný jak v dánštině, tak v němčině: *at gøre nogen en bjørnetjeneste/jemandem einen Bären dienst erweisen*) bývá řadou jeho uživatelů chybně užíván v pozitivním smyslu poskytnout pomoc. Jeho skutečný významem je ale někomu i přes dobré úmysly v situaci přitížit, což je přesný opak.

U produktora projevu je žádoucí, aby zvažoval výběr frazémů a frazeologizovaných obrátů vzhledem k výstižnosti v dané situaci a stavu sdělované skutečnosti a se zřetelem k recipientovi: Chce-li, či nechce-li, aby recipient identifikoval frazém v jím zamýšlených intencích. Vycházíme z předpokladu, že produktor by měl před komunikačním aktem a v jeho průběhu anticipovat reakce recipienta, zabránit deficitu ve vlastní produkci a deficitu v chápání adresátově, a proto je vždy nutné, aby respektoval kontext komunikační, situační i sociopsychický.⁴⁰

To vše ovšem pouze za předpokladu, má-li být komunikace úspěšná a vyrovnaná. Záměr komunikačního partnera zesměšnit před ostatními, urazit či přivést do rozpaků, ať už za jakýmkoliv účelem, a tím získat dominantního postavení v komunikační situaci, není ojedinělým jevem, takový mluvčí může intencionálně volit jazykových prvků, které jsou

³⁹ FARØ, Ken Joensen. *Det ligger lige på tungen*. 2003, s. 19.

⁴⁰ ČECHOVÁ, Marie. *Život s češtinou*. 2017, s. 153.

záměrně mimo kognitivní kapacitu jeho komunikačního partnera. Tato pozorování však již hraničí s oborem pragmatické lingvistiky.

Komunikační akt je proces vysoce dynamický a je-li jeho výchozím cílem vzájemné porozumění a úspěšné rozkódování informace druhou stranou, nemusí nepochopení frazému nutně představovat ohrožení komunikační situace. K vyjednávání významu dochází v průběhu celého řečového aktu.⁴¹ Takový jev je označován jako tzv. *negotiation of meaning*. Zmíněná dynamičnost a nestálost v oblasti jazyka, zejména pak v jeho mluvené formě, se projevuje i u frazémů ve formě tendence k jejich aktualizaci a obměňování frazeologických komponentů, a to i navzdory ustálenosti a pevně dané formy, u Čermáka se setkáváme s pojmem *autorské, neustálené varianty*⁴².

1.3 Přeložitelnost frazémů

Práce zabývající se tématem paralelního srovnávání idiomů ve třech jazycích si pochopitelně vynucuje alespoň nastínění úskalí, s nimiž se překladatel potýká. Kvalitní překladatelská činnost je podmíněna perfektní znalostí a schopností ovládat jak jazyk, ze kterého je text překládán, tak i cílový jazyk překladu. K tomu je třeba ale brát v potaz i dostatečný vhléd do věcného obsahu překládaného textu, kam Jiří Levý začleňuje dobové a místní realie, autorovy zvláštnosti nebo příslušný obor u odborné literatury.⁴³

Na rozdíl od kolokací, jejichž komponenty jsou provázány o poznání volněji a při jejichž překladu je tudíž dovolena větší možnost obměnitelnosti, se frazémy vyznačují svou pevně ukotvenou, zřídka pozměnitelnou formou. Mona Baker je připodobňuje ke „zmrzlým vzorcům jazyka, které dovolují malou nebo žádnou variaci jejich formy“.⁴⁴ Fakt, že jsou frazémy jazykové komodity s jistou kulturní specifičností, a jejich přenositelnost napříč jazyky je tak značně omezená, překlad jen více znesnadňuje. Nehledě na úsilí vyvíjené při studiu cizího jazyka člověk nikdy nedosáhne stejné úrovně jazykového citu jako jeho rodilý mluvčí, i když ne vždy to představuje bariéru (naopak je citlivější při pozorování nepravidelností jazyka např. v mluvené řeči, nad nimiž se rodilý mluvčí zřídka kdy pozastaví). Jak Levý v *Umění překladu*

⁴¹ Možnost klást doplňující otázky, vyžádání zopakování formulace komunikačním partnerem, ujištění se ve správném pochopení formulace a podobné zásahy v komunikační situaci zajišťující vzájemné pochopení obou stran.

⁴² ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná: Czech and general phraseology*. 2007, s. 40.

⁴³ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 2012, s. 21.

⁴⁴ BAKER, Mona. *In Other Words: A Coursebook on Translation*. 1992, s. 63.

podotýká, jazykové prostředky dvou jazyků nejsou ekvivalentní, a proto nelze převádět mechanicky, „nekryjí se přesně významy a jejich estetické hodnoty, proto je překlad obtížnější, čím větší je úloha jazyka v umělecké výstavbě textu.“⁴⁵ Frazémy se svým idiomatickým významem nejsou výjimkou. Překladačovým prvním úkolem je vůbec ve výchozím překládaném textu rozpoznat, že se o frazém jedná, často tomu naznačuje netransparentnost takového výrazu a kontext, v němž se nachází. Dalším krokem je jeho správné pochopení a interpretace. Tu nejobtížnější část představuje zvolení správných jazykových prostředků při překladu frazému do cílového jazyka.

Mezi zapovězené zásahy do struktury frazému při jeho překladu patří podle Mony Baker (a) změna souslednosti slov ve frazému, (b) odstranění slova, (c) naopak přidání slova navíc, (d) náhrada slova jiným, (e) změna gramatické struktury frazému.⁴⁶ Záměrné porušení těchto pravidel většinou signalizuje vtipnou formulaci nebo hříčku se slovy.

Autorka zároveň představuje čtyři možné strategie překladu, ty ilustruje na konkrétních případech:⁴⁷

- (a) **užití frazému podobného významu i formy**⁴⁸ – jedná se o nejideálnější, zároveň však nejméně aplikovatelnou formu překladu. Frazémů, které se ve dvou jazycích zcela zrcadlí z formální i obsahové stránky, je minimum, zpravidla jde o frazémy kulturní vycházející z obecných tradic jako např. oblast náboženství a historie apod., které jsou známé širšímu společenství.
- (b) **užití frazému stejného významu, ale odlišné formy** – významy obou frazémů v jazycích si jsou podobné, formálně se ale skládají z odlišných lexikálních jednotek.
- (c) **překlad pomocí parafráze** – nejběžnější forma překladu v případě absence ekvivalentního frazému ve finálním jazyce, obsah frazému je vyjádřen opisem.
- (d) **vynechání frazému** – k takové možnosti se uchyluje v případech, kdy ekvivalentní frazém v jazyce překladu neexistuje a význam překládaného frazému nelze jednoduše parafrázovat nebo se do textu nehodí ze stylistických důvodů.

⁴⁵ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 2012, s. 64.

⁴⁶ BAKER, Mona. *In Other Words: A Coursebook on Translation*. 1992, s. 63.

⁴⁷ Tamtéž, s. 72-78.

⁴⁸ Je třeba vyvarovat se i zde vyskytujícímu se fenoménu tzv. *falešných přátel* (dánsky *falske venner*, německy *falsche Freunde*). Existují totiž na první pohled formálně se podobající frazémy ve dvou jazycích, jejich význam a kontextové užití se ale mohou lišit.

(e) **kompenzace** – Baker sice tuto strategii překladu zmiňuje, pro její rozsáhlost se jí věnuje jen povrchně. Jde o techniku projevující se na úrovni textové, kdy je při překladu frazému např. snížena jeho míra idiomatičnosti, tu poté autor vykompenzuje v textovém okolí pomocí jiných jazykových prostředků za účelem dodržení odpovídajícího stylistického efektu.

Je nutné vyvarovat se tendence rodilých mluvčích chápat daný idiom jako univerzální a přítomný v ostatních jazycích, přenášení doslovného překladu do jiného jazyka naprosto postrádá smysl. Takové formule se nepojí se stejným idiomatičným významem, jsou prázdné a mohou být chápány pouze doslovně. „Úkolem překladatelovým není reprodukovat, a tím méně přetvářet elementy a struktury originálu, nýbrž vystihnout jejich funkci a užít místo nich elementy a struktury vlastního jazyka.“⁴⁹ Není podmínkou, že frazém musí být nutně přeložen jiným frazémem; u některých překladatelů může převládat úzkostlivý sklon vehementně hledat odpovídající frazém v jazyce překladu. Některé jazyky ale to, co my bychom v češtině vyjádřili s pomocí frazému, vyjadřují odlišnými jazykovými prostředky.

V potaz je nutno brát také stylový charakter frazémů, jenž se může u ekvivalentů lišit. Překladatel musí citlivě nakládat s expresivním a stylovým zabarvením překladu, který má být v co největším souladu se stylistickým vyzněním originálu. Existují i cizojazyčné frazeologické jednotky, jejichž významová stránka je obecně známá – latinské *de facto*, *ex post*, *in memoriam*, *faux pas*, případně se udržují v administrativní nebo odborné komunikaci. Z toho důvodu není třeba je překládat, nehrají tudíž v problematice překladu žádnou roli.

Navzdory tomu, jak obtížnou část překladatelské praxe frazeologický materiál představuje, se zde společně s ním otvírá do jisté míry stále ohraničená sféra volnosti a kreativity, které je při překladu potřeba, i když v přílišném množství dokáže být ke škodě.

⁴⁹ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 2012, s. 28.

2 PRAKTICKÁ ČÁST

V následující praktické části blíže zkoumám 30 z původních 60 shromážděných frazémů v dánském jazyce společně s jejich významovými ekvivalenty v němčině a češtině. Jejich celkový výčet je součástí přílohy *Korpus frazémů* (viz. s. 66-69) na konci práce. Valná většina frazémů podrobených zkoumání naplňuje stanovené téma práce, jímž jsou frazémy obsahující názvy národností a zemí, korpus však zahrnuje také některé okrajové případy, které vzhledem k jejich zajímavosti byly přesto včleněny do analýzy. Takovými případy jsou např. frazémy obsahující názvy jazyků (*at være hebraisk for ngn*), měst (*Rom blev ikke bygget på en dag*) nebo frazémy odkazující k etnickým či náboženským skupinám (*nu kniber det for de små jøderdrenge*).

2.1 Popis užití metodologie

Před procesem samotné analýzy bylo nutné sestavit korpus zkoumaných frazémů, který by odpovídal úseku vyhraněnému tématem práce, tedy takových frazémů, které v dánštině obsahují lexém odkazující k bližšímu národnostnímu určení (vyjma zvláštních případů zmíněných v předchozí kapitole). Tento korpus byl sestaven pomocí dvou hlavních dánských zdrojů. Prvním z nich je idiomatický slovník *Talemåder i dansk* (2001), druhým pak online dostupný výkladový slovník na webovém rozhraní ordnet.dk.

Úvodem je v podkapitole 2.2 *Typy ekvivalence* definováno celkem šest typů ekvivalencí, které postihují všechny případy zkoumaných frazémů obsažených v korpusu. Toto členění je z části převzato z diplomové práce Evy Mořické, k níž bylo již odkazováno v teoretické části, a z části inspirováno přístupem užitým v práci Aleny Fialové *English and German Idioms Describing Nations and Countries*.

Nosnou kapitolou praktické části je 2.3 *Paralelní analýza frazémů*. Fakt, že se jedná o kontrastivní srovnání frazeologických jednotek tří jazyků, poměrně znesnadňuje popis jejich porovnání. Každému dánskému frazému je proto věnována samostatná podkapitola, ve které je porovnána jeho formální a významová stránka s příslušným českým a německým ekvivalentem, případně objasněna etymologie výrazu a jeho stereotypizující tendence vzhledem k dané národnosti. U všech nejednoznačných případů, které nejsou zaneseny ve frazeologických slovnících jednoho z jazyků, je za pomoci jazykových korpora zároveň ověřena frekvencovanost jejich výskytu, aby bylo následně přezkoušeno, zda se jedná pouze o

volnou kolokaci, nebo spojení vykazuje charakteristické rysy frazeologického výrazu. Rešerše v dánském jazyce jsou prováděny pomocí KorpusDK zřízeného uskupením *Det danske sprog- og litteraturselskab* (Společenstvím pro dánský jazyk a literaturu, KS). Pro německý jazyk je to Das Deutsche Referenzkorpus známý pod zkratkou DeReKo zřízený prostřednictvím IDS Mannheim (*Leibniz-Institut für deutsche Sprache, Leibnizův Institut pro německý jazyk*, KS). Při práci s češtinou je využíváno ČNK (*Český národní korpus*), a to jak se základním vyhledávačem *KonText*, tak společně s funkcí *InterCorp* umožňující paralelní srovnání vyhledávaných příkazů ve více jazycích najednou.

V závěru práce je pomocí grafů provedeno srovnání převažujících typů ekvivalence u kombinace dánsko-českých, dánsko-německých frazémů a česko-německých frazémů. Dále je zde znázorněn podíl, který ze zkoumaného korpusu jednotlivé skupiny frazémů tvoří. Popisovány jsou i obtíže, které se v procesu analyzování materiálu vyskytly.

2.2 Typy ekvivalence

Následující členění je z části inspirováno dvěma pracemi. První z nich je již zmíněná diplomová práce Evy Mořické *Motivy zvířat v české a dánské frazeologii a idiomatice*, druhou předlohou byla bakalářská práce srovnávající německé a anglické frazémy od Aleny Fialové s názvem *English and German Idioms Describing Nations and Countries*, která byla obhájena roku 2015 na Filozofické fakultě Západočeské univerzity v Plzni. Obě dvě autorky rozlišují mezi třemi základními typy ekvivalence mezi frazémy dvou jazyků, jsou jimi *ekvivalence úplná* (*Total Correspondence*), *částečná ekvivalence* (*Partial Correspondence*) a *ekvivalence nulová* (*Non-Correspondence*).⁵⁰ Mořická dále vyčleňuje tzv. *bázovou ekvivalenci* a *idiomatickou ekvivalenci*, Fialová se snaží zachytit tyto typy frazémů v podkategoriích. U *Partial Correspondence* rozlišuje celkem tři, přičemž se frazémy musejí vždy shodovat alespoň na dvou úrovních, tedy buďto na sémanticko-formální (*semantic and formal*), sémanticko-lexikální (*semantic and lexical*), nebo lexikálně-formální (*lexical and formal*). Pro tuto práci byla zvolena kombinace členění od obou autorek, která nejlépe postihovala v úvodu práce stanovený korpus frazémů. Do popředí zkoumání není stavěno bázové slovo, ale přítomnost

⁵⁰ Názvy jednotlivých typů ekvivalencí před závorkami označují terminologická označení převzatá z práce Evy Mořické, v závorce jsou následně uvedeny názvy použité v práci Aleny Fialové, ta v ní odkazuje k dizertační práci Jany Vokáčové s názvem *A Comparative View of English, Czech, French and German Idioms* (2008), jejíž znatelně podrobnějším členěním se nechala inspirovat.

národnostního lexému ve frazeologických ekvivalentech. V průběhu samotné analýzy je k jednotlivým typům odkazováno jen pomocí pojmů Typ A-F, jejich popis je následovný:

Typ A: Absolutní korespondence

V případě absolutní ekvivalence si porovnávané frazémy odpovídají jak po sémantické, tak formální stránce, obsahují stejné báze slovo a skládají se ze stejných lexikálních prvků včetně lexému blíže určující národnost, jejich překlad se proto jeví být slovo od slova.

Typ B: Národnostní korespondence

Do této kategorie spadá třída frazémů s identickým významem, z pohledu lexikálního obsahují národnostní lexém odkazující ke stejné národnosti jako ve výchozím frazému, mohou se lišit z pohledu formálního, mají např. odlišnou syntaktickou strukturu, na úrovni lexikálního srovnání mohou obsahovat jiné báze slovo.

Typ C: Národnostní nesoulad

Dochází k přisouzení vlastnosti jinému národu než ve výchozím dánském frazému. Ekvivalentní frazém se liší národnostním lexémem, může mít i jinou formální strukturu či jiné báze slovo.

Typ D: Absence bližšího národnostního určení

Význam frazémů je stejný, protějšek výchozího frazému však neobsahuje národnostní lexém, frazém je vyjádřen jiným souborem lexémů, často včetně jiného báze slova.

Typ E: Falešní přátelé

Frazémy mají podobnou formu, odkazují ke stejné národnosti, ale odlišují se ve významu. Vzniká zde nejvyšší pravděpodobnost chybovosti při užití v praxi.

Typ F: Absence frazému v jazyce

Tento typ označuje situaci, kdy v jazyce, do něž má být frazém přeložen, neexistuje žádný odpovídající ekvivalent ve frazeologické podobě, musí být proto opsán slovně a jeho účinku dosáhnout jinými vyjadřovacími stylistickými prostředky.

2.3 Paralelní analýza frazémů

Úvodem každé podkapitoly věnované jednotlivým příkladům z korpusu je tabulkové srovnání daného dánské frazému a jeho příslušných ekvivalentů v češtině a němčině:

dánský frazém	český ekvivalent	německý ekvivalent
---------------	------------------	--------------------

V této části podkapitoly dochází prvně k objasnění sémantického významu dánského frazému pomocí jeho slovníkových definic,⁵¹ následně pak ke vzájemnému porovnání s českým a německým ekvivalentem, pokud jsou v jazycích přítomné. Je popsána formální a lexikologická složka a závěrem v obou případech určeny typy ekvivalence. Primárním záměrem analýzy je srovnat dánský frazém s jeho českým a německým protějškem, podrobnější srovnání na úrovni česko-německé není náplní této práce a je zmíněno jen v případech, kdy tyto frazémy vykazují aspekty vzájemné spřízněnosti.

1. *Alle veje fører til Rom*

Alle veje fører til Rom.	Všechny cesty vedou do Říma.	Alle Wege führen nach Rom.
--------------------------	---------------------------------	-------------------------------

Z hlediska sémantiky označuje dánský frazém podle výkladového slovníku Ordnet možnost dosažení toho samého cíle vícero způsoby. Identický význam nese i jeho německý ekvivalent dohledaný pomocí online frazeologického vyhledávače Redensarten-Index: existuje více způsobů řešení problému; toho samého cíle může být dosaženo různými způsoby. S těmito významy se kryje i česká varianta frazému (Čermák, SČFI – Výrazy větné, s. 135). Podobně je tomu i z pohledu formálního. Skladba frazémů se neodlišuje, jsou složeny ze stejného počtu i typu lexémů. V případě dánsko-českého i dánsko-německého srovnání jsou frazémy plně ekvivalentní jak po sémantické, tak formální stránce, jedná se proto o korespondenční **typ A**.

⁵¹ V případě že byly definice přeloženy z cizího jazyka autorem této práce, jsou tyto překlady kromě příslušných zdrojových referencí opatřeny také následující zkratkou *KS*.

2. Amerikansk fodbold

amerikansk fodbold	americký fotbal	amerikanisches Fußball
--------------------	-----------------	------------------------

Při analýze významové i formální, lexikální části frazémů je pozorovatelná plná shoda. Vzhledem k tomu, že se jedná o terminologický název pro hru s obecně platnými pravidly nehledě na zem, ve které se hraje, je idiomatičnost tohoto případu nízká. Spojení není uvedeno v žádném z použitých frazeologických slovníků, důvodem je jeho plně dokončený proces lexikalizace ve všech třech jazycích. Termín je namísto toho často uveden jako samostatné heslo ve výkladových slovnících jako ho uvádí např. *Akademický slovník současné češtiny* s následující definicí: „sportovní hra dvou jedenáctičlenných družstev, jejichž cílem je přihrávkami kopem nebo hodem umístit oválný míč za brankovou čáru soupeře nebo do soupeřovy branky.“⁵² Jedná se o ekvivalenční **typ A**.

3. At bande som en tyrk

at bande som en tyrk	řvát jak tur	brüllen wie ein Stier
----------------------	--------------	-----------------------

Zajímavým předmětem pozorování při analýze byl frazém *bande som en tyrk*. Tento frazém je v dánštině užíván v neformální mluvě s významem silně, hodně křičet (Andersen, s. 223). V češtině mu významem odpovídá přirovnání *řvát jako tur*. V SČFI je explicitně uvedena poznámka, podle níž označuje bázové slovo „druh mohutného skotu“ (Čermák, SČFI – Přirovnání, s. 370) na rozdíl od dánského protějšku, který odkazuje k člověku turecké národnosti. I taková verze frazému s obměněným komponentem se ale v češtině vyskytuje (Čechová, 2012, s. 122), existenci neologismu, přestože je jeho distribuce značně omezená, potvrzuje i provedená rešerše v ČNK, kde se *řvát jako/jak Turek* vyskytuje celkem čtyřikrát. Ordnet v tomto ohledu bohužel nepodává bližší informace o etymologii dánského výrazu, je tedy otázkou pouhé spekulace, zda by mohla dánská varianta frazému ovlivnit podobu frazému českého nebo naopak, či zda je jejich fonetická podobnost čistě nahodilá, což se jeví jako pravděpodobnější. Němčina má pro vyjádření stejné mimojazykové situace řadu vlastních frazémů, těmi nejvýstižnějšími jsou *fluchen wie ein Landsknecht*, *fluchen*, *daß die Wände*

⁵² Zdroj: Americký fotbal. *Akademický slovník současné češtiny* [online]. [cit. 2022-07-27]. Dostupné z: <https://slovníkcestiny.cz/heslo/americk%C3%BD%20fotbal/0/9079><https://slovníkcestiny.cz/heslo/americk%C3%BD%20fotbal/0/9079>

wackeln uváděné Andersenem či *brüllen wie ein Stier* v SČFI, který má blíže k českému frazému. Český frazém můžeme navzdory jisté zvukové podobnosti zařadit do ekvivalence **typu D** stejně jako frazém německý.

4. *At have en rig onkel i Amerika*

en rig onkel (i Amerika)	strýček z Ameriky	reicher Onkel aus Amerika
--------------------------	-------------------	---------------------------

Frazém označuje osobu, která někomu daruje jistý peněžní obnos (Andersen, s. 162), v dánštině existuje jak v neslovesné formě uvedené v tabulce, tak v podobě slovesného výrazu *at have en rig onkel i Amerika*, vyskytují se ale i případy bez blíže určujícího postpozičního přívlastku. Česká obdoba frazému *strýček z Ameriky* (Čermák, SČFI – Výrazy neslovesné, s. 336) případně jeho slovesné přeformulování *mít strýčka v Americe* nese obdobný význam. V německém DUDEN sice frazém dohledatelný není, ovšem podle výsledků získaných při bližším pohledu na frekventovanost spojení není pochyb, že má charakteristické znaky frazému. Ze dvou zkoumaných možností frazémů *ein reicher Onkel in Amerika* (46 výskytů) a *ein reicher Onkel aus Amerika* (325 výskytů) představuje druhá varianta tu ustálenější z dvojice. Sémantická složka všech tří frazémů se shoduje, rozdíl představuje pouze jejich syntaktická struktura, frazém lze proto v obou případech zařadit k ekvivalenčnímu **typu B**.

5. *At have tyrkertro*

at have tyrkertro	-	-
-------------------	---	---

Frazém označuje silnou, trvalou a bezmeznou víru v něco (Ordnet). Jedná se o kompositum skládající se ze dvou komponentů, z nichž první (*førsteled*) modifikuje a blíže určuje hlavní význam složeniny (*hovedbetydning*), který nese právě druhý člen (*efterled*) společně s vyjadřováním mluvnických kategorií lexému. Nejbližší významovou alternativou v české frazeologii a idiomatice je frazém *víra hory přenáší* (Čermák, SČFI – Slovesné výrazy, s. 959), ta je však, jak je již z definice čitelné, pozitivně zabarvena: pevná důvěra, pozitivní víra a naděje se nakonec vyplácejí a jakoby napomáhají splnění, a to přes všemožné překážky (tamtéž). V němčině se frazém vyskytuje ve stejné podobě *der Glaube versetzt Berge* (DUDEN, s. 263). Nejzásadnějším hlediskem pro přiřazení zkoumaného frazému k ekvivalenčnímu **typu**

F v obou jazycích je však fakt, že i dánština disponuje frazémem *troen kan flytte bjerge* (Ordnet). Zkoumaný frazém proto nemá v češtině ani v němčině ekvivalentního zastoupení.

6. *At leve på polsk*

at leve på polsk	žít na psí knížku	in wilder Ehe leben
------------------	-------------------	---------------------

Frazém *at leve på polsk* a jeho častá obdoba (*at leve i polsk ægteskab*) je definován jako soužití páru, aniž by byl sezdán (Andersen, s. 172, 240). V češtině i němčině existují frazémy odkazující ke stejné mimojazykové situaci: *žít s někým na (psí) knížku* (Čermák, SČFI – Výrazy slovesné, s. 285) a *wilde Ehe* (DUDEN, s. 166), v druhém případě existuje řada modifikací německého frazému jako např. *in wilder Ehe leben* (tamtéž) nebo *eine wilde Ehe führen* (Andersen, s. 172). Zatímco se frazémy významově překrývají, forma českého ani německého ekvivalentu nekoresponduje s formou dánskou, frazémy neobsahují stejné báze slovo a složením lexémů se nepodobají. Jedná se proto o ekvivalenci **typu D**.

7. *At spille fransk klovn*

at spille fransk klovn	dělat ze sebe (někomu) šaška	ein Hofnarr
------------------------	------------------------------	-------------

Příslušné heslo na Ordnet definuje význam frazému jako chovat se (nedobrovolně) směšně. Uvedena je i jeho alternace bez národnostního přívlastku *at stå som en anden klovn*. Odpovídajícím protějškem v českém jazyce je výraz *dělat ze sebe (někomu) šaška*, v obměněné formě také *kašpara/tatrmána/tajtr(d)líka* (Čermák, SČFI – Slovesné výrazy, s. 793) s uvedeným německým ekvivalentem *sich lächerlich machen*, dále také výraz *dvorní blázen/šašek* (Čermák, SČFI – Neslovesné výrazy, s. 36) s obdobným významem a s ním korespondující označení *Hofnarr*, které je uvedeno tamtéž. Všechny tři frazémy sice obsahují báze slovo *šašek*, kromě atributu *fransk* přítomného pouze v dánském frazému se však liší na formální úrovni. Zatímco český a dánský frazém má podobu slovesného výrazu, jejich německá obdoba vystupuje v neslovesné formě v podobě jednoho slova doplněného o příslušný člen. Česko-dánské i německo-dánské srovnání odpovídá ekvivalenčnímu **typu D**.

8. *At tale Roma midt imod*

at tale Roma midt imod	plout proti proudu	gegen den Strom schwimmen
------------------------	--------------------	------------------------------

Význam frazému spočívá ve vyjadřování se nebo protestování proti silné autoritě (Ordnet) a formulace s obdobným jazykovým připodobněním se mu v češtině ani němčině nedostává. Onomaziologický slovník ze slovníkové řady SČFI sdružuje řadu frazémů podobného vyznění, těmi významově nejbližšími jsou: *stavět se něčemu/někomu do cesty/v cestu* (SČFI – Výrazy neslovesné, s. 82., Onomaziologický slovník, s. 275 pod hesl. *odporovat něčemu/někomu*) a pod heslem *vzdorovat* (Čermák, SČFI – Onomaziologický slovník, s. 491) další tři významově synonymní frazémy: *dělat brykule*⁵³ ve smyslu působit někomu potíže nebo vzdorovat, ze stylistického hlediska přísluší tento frazém spíše do hovorově češtiny (Čermák, SČFI – Slovesné výrazy, s. 59), *postavit/stavět si hlavu* (tamtéž s. 193), *jít/plout proti proudu* (tamtéž, s. 625), jenž ze všech možností vykazuje nejvyšší významovou i stylistickou podobu s dánským frazémem. V němčině byly dohledány frazémy *sich jemandem in den Weg stellen* (DUDEN, s. 788) a *gegen den Strom schwimmen* (tamtéž, s. 702). V ČNK se při paralelním česko-německém srovnání výrazu *brykule* vyskytl i překlad *jmdn in die Pfanne hauen* (tamtéž, s. 542), ten však podle definice sémanticky neodpovídá výchozímu frazému, jeho význam je někoho ponížit, silně kritizovat, zničit (tamtéž). Frazeologické výrazy uvedené v tabulce jsou navzdory jiné lexikální skladbě významově podobné dánskému výchozímu případu, jedná se proto o ekvivalenční **typ D**. Při srovnání českého a německého frazému je jejich formální a patrně tedy i etymologická blízkost nepopíratelná.

9. *At være hebræisk for nogen*

at være hebræisk for ngn	-	chinesisch für j-n sein
--------------------------	---	-------------------------

Frazém označuje něco naprosto nepochopitelného, netransparentního (Andersen, s. 91). V *Talemåder i dansk* jsou uvedeny hned dva německé frazémy, které sdílí podobný význam. Prvním z nich je výraz *das sind böhmische Dörfer für mich*, který sice z pohledu sémantiky má

⁵³ Výsledky získané prostřednictvím ČNK vykazují přítomnost jak formy *brykule* (81 případů), tak *brikule* (41 případů).

stejný význam, je však zkoumán izolovaně a podrobněji v další části analýzy. Druhým frazémem je výraz *das ist chinesisches für mich*, který je s největší pravděpodobností výhradně součástí mluveného, ne však nutně nespisovného jazyka. Dokazují to pouhé dva výskyty při hledání dotazu *chinesisches für mich* v korpusu DeReKo, který je tvořen texty psanými. V případě dánsko-českého srovnání ekvivalence neexistuje,⁵⁴ jedná se proto o ekvivalenční **typ F**. Při srovnání dánsko-německém se jedná o ekvivalenci **typu C** – jak *hebræisk*, tak *chinesisches* označují jazyk.

10. *At være stædig som en jyde*

at være stædig som en jyde	být tvrdohlavý jako osel	störrisch/stur wie ein Esel sein
----------------------------	--------------------------	-------------------------------------

At være stædig som en jyde je frazém obsahující přirovnání k obyvateli Jutského poloostrova tvořícího většinu Dánska. Jeho význam se dá shrnout jako být tvrdohlavý, paličatý (Andersen, s. 115). V češtině a němčině obsahují frazémy obdobného významu přirovnání v podobě komponentu ze zvířecí říše. V dánštině kromě výchozího frazému existuje obrat *stædig kamel* (Ordnet, *tvrdohlavý velbloud*, překl. KS), v české frazeologii a idiomatice jsou pak nejčastěji užívanými frazémy *být tvrdohlavý jako beran/osel* nebo *uminěný jako mezek*⁵⁵ (Čermák, SČFI – Přirovnání, s. 42, 208, 249), podobně je tomu i v němčině, kde převládá *störrisch/stur wie ein Esel sein* (tamtéž, s. 208). Zatímco německý a český frazém vykazuje na všech úrovních plnou korespondenci, dánský frazém ve vztahu k nim spadá do ekvivalentního **typu D**.

⁵⁴ Nabízí se stejně jako u německého *böhmische Dörfer* také český frazém *španělská vesnice*. Obsahová složka frazémů se sice se zkoumaným frazémem shoduje, ovšem při kontrastním srovnání vykazují bližší vztah k dánskému frazému *en by i Rusland* analyzovaného později.

⁵⁵ Oslu je kromě tvrdohlavosti v české frazeologii a idiomatice přisuzována hloupost a mezkovi pracovní nasazení, odtud frazémy *hloupý jako osel* (Čermák, SČFI – Přirovnání, s. 249) a *dřít/dělat/pracovat jako mezek* (tamtéž s. 208). Oproti tvrdohlavému beranovi je pak u jeho mláďete užíván frazém *mirný/krotký/trpělivý jako beránek* (tamtéž s. 43.)

11. *At være stolt som spanier*

at være stolt som spanier	být pyšný jako páv	stolz wie ein Spanier sein
---------------------------	--------------------	----------------------------

Podle slovníku se jedná o zastaralý frazém se silně pohrdavým vyzněním, jeho význam je shrnut jako „být velmi hrdý; být, nafoukaný, domýšlivý, příliš samolibý“ (Andersen, s. 202, překl. KS). Německé *stolz wie ein Spanier* představuje doslovný překlad výchozího frazému (DUDEN, s. 669, 694), bližší stylistickou deskripci však DUDEN na rozdíl od Andersena nezmiňuje. Obdobným frazeologickým výrazem je pak *stolz wie ein Pfaun* (tamtéž), ten je na rozdíl od výchozího frazému v dánštině přítomný i v češtině: *(být) pyšný jako páv* (Čermák, SČFI – Přirovnání, s. 263), i v hesle SČFI je český frazém považován za hanlivé vyjádření. Při srovnání dánského frazému s českým lze vzhledem k absenci společného nebo podobného bázevého slova, ale přítomnosti stejného významu konstatovat ekvivalenci **typu D**, v případě dánsko-německého srovnání se jedná o ekvivalenci absolutní tedy **typ A**.

12. *Dansk ingefær*

dansk ingefær	árón východní	südöstlicher Aronstab
---------------	---------------	-----------------------

Podobně jako u předchozích případů i *dansk ingefær* představuje terminologický, respektive botanický název pro rostlinu, které v češtině odpovídá *árón východní* (ne dánský zázvor, jak by zněl doslovný překlad dánského termínu), v němčině pak *der südöstliche Aronstab*. Typologicky je tento příklad velmi blízký již analyzovanému terminologickému spojení *amerikansk fodbold*, platí pro něj tudíž výše řečené (zanesenost výrazu v lexiku jazyka, jednotná definice ve všech jazycích). Na rozdíl od něj však názvy rostliny v jazycích navzájem nekorespondují. Idiomaticnost tohoto spojení je minimální, v obou případech se jedná o ekvivalenční **typ D**.

13. Den amerikanske drøm

den amerikanske drøm	americký sen	der amerikanische Traum
----------------------	--------------	-------------------------

Spojení *den amerikanske drøm* považuje za ustálenou formu pouze Ordnet, který frazém definuje jako idealistickou představu o tom, že ideály americké společnosti (svoboda, rovnost a demokracie) umožňují každému člověku v životě dosáhnout štěstí a materiálního blahobytu (Ordnet). SČFI podobné heslo neuvádí, avšak ČNK obsahuje při vyhledání spojení *americký sen* celkem 4 875 výskytů, v případě stejného postupu v DeReKo dokonce 11 198 výskytů. Ani DUDEN však spojení do výčtu hesel nezahrnuje. Spojení vykazuje charakteristické znaky frazému jak v češtině, tak v němčině, a to i navzdory nezakódovanosti ve frazeoslovnících. Jedná se o ekvivalenční **typ A**.

14. Den russiske bjørn

den russiske bjørn	-	<i>jmdm. einen Russen/Bären aufbinden</i>
--------------------	---	---

Den russiske bjørn označuje podle Ordnet osobu z Ruska nebo jiných částí dřívějšího SSSR, často s narážkou na militární či sportovní sílu (Ordnet). Narážíme zde na symboliku medvěda v ruské kultuře, který má svou velikostí a silou údajně ztělesňovat základní rysy ruského národa.⁵⁶ Čeština nedisponuje žádným frazémem, který by obdobně odkazoval k ruskému národu či jeho příslušníkům. Jedinými dohledanými frazémy odkazujícími k Rusku jsou: *(je tam) zima jako v Rusku/na Sibiři* (Čermák, SČFI – Přirovnání, s. 311) a *ruská ruleta*, jejíž případ není uveden v SČFI, přestože spojení vykazuje anomální vlastnosti typické pro frazeologické spojení, a bude proto analyzováno později. V němčině se hovorově a velmi zřídka objevuje frazém hovorově *jmdm einen Russen aufbinden* ve významu někoho obelhat (DUDEN, s. 596). Jedná se o obměnu výrazu *jmdm. einen Bären aufbinden*, což opět odkazuje k již zmíněné symbolice medvěda v Rusku. V češtině se frazém podobný dánskému příkladu nevyskytuje, řadí se proto do ekvivalenční skupiny **typu F**, v němčině existuje v jiné formální

⁵⁶ Dvojaké vnímání medvěda nejenom ve frazeologii dokazují české frazémy *starý medvěd/medvěd bručoun* (Čermák, SČFI – Neslovesné výrazy, s. 175), které označují člověka s mrzutou povahou případně se společensky neohrabaným, podivínským chováním.

podobě, i zde je přítomen lexém odkazující k obyvateli Ruska, význam frazému však na rozdíl od toho dánského nese negativní konotaci, jedná se proto o **typ E**.

15. *Den spanske syge*

den spanske syge	španělská chřipka	spanische Grippe
------------------	-------------------	------------------

Španělská chřipka je termín z oblasti zdravotnictví odkazující k celosvětové chřipkové pandemii na počátku 20. století, kdy bylo nejvíce zasaženo právě Španělsko. Jedná se o případ ekvivalence **typu A**, tedy absolutní shodu na sémantické úrovni. Přítomnost atributu *španělský* je všech případech, dánský frazém se od českého a německého odlišuje bázovým slovem *syge*, čeština oproti tomu *chřipka*, němčina *Grippe*.

16. *En by i Rusland*

en by i Rusland	španělská vesnice	böhmische Dörfer
-----------------	-------------------	------------------

Ordnet definuje význam frazému jako označení něčeho zcela neznámého a cizího. Český, poměrně rozšířený ekvivalent *být pro někoho španělská vesnice* kupodivu není zahrnut v podobě samostatného hesla v SČFI a zmíněn je pouze jako synonymní vyjádření pro frazém *bejt dutej/být dutý jako bambus* (Čermák, SČFI – Přirovnání, s. 40). V němčině se v mluvené řeči uchytil jak frazém *jmdm./für jmdn spanische Dörfer sein* případně *jmdm. spanisch vorkommen*⁵⁷ (DUDEN, s. 669), tak jeho významový ekvivalent *jmdm./für jmdn. böhmische Dörfer/ein böhmisches Dorf sein* či *jmdm. Böhmisch vorkommen*.⁵⁸ Frazémy se na úrovni sémantiky od sebe neliší, odlišuje je pouze jejich formální stránka, dánsko-česká ekvivalence spadá pod **typ C** obdobně jako ekvivalence dánsko-německá.

⁵⁷ Obrat pochází z doby, kdy byl španělský král Karel V. korunován římským císařem a představil zemi španělský způsob odívání, zvyky a tradice, které místním přišly podivné. (DUDEN, s. 669).

⁵⁸ Duden k etymologii výrazu dodává, že frazém se odvíjí od názvů vesnic, které přišly Němcům žijícím v Čechách nesrozumitelné (DUDEN, s. 123).

17. *En fransk visit*

en fransk visit	zmizet po anglicku	sich französisch empfehlen
-----------------	--------------------	----------------------------

Dánský frazém odkazuje k velmi krátké návštěvě či pobytu (Ordnet). V češtině mu odpovídá slovesný výraz *zmizet po anglicku* s významem odejít, vytratit se, zmizet zcela nenápadně a potichu (SČFI – Slovesné výrazy, s. 950). SČFI jako překlad uvádí *sich verdrücken/dünnemachen*, ovšem existuje i etymologicky bližší varianta *sich französisch/auf Französisch empfehlen/verabschieden* (DUDEN, s. 217). Zvlášť zajímavá je poznámka o tendenci podstrkovat nezdvořilé zvyky národům jiným, zejména pak těm sousedním. Pozorovatelné je to např. u anglické a francouzské verze tohoto frazému *filer à l'anglaise* a *to také a french leave*. V prvním případě odpovídá doslovný překlad české verzi, anglický frazém pro změnu verzi německé a dánské. Dánsko-české srovnání můžeme proto kategorizovat jako ekvivalenční **typ C**, srovnání dánsko-německé se liší pouze na syntaktické úrovni, jedná se o **typ B**.

18. *En polsk rigsdag*

en polsk rigsdag	turecké hospodářství	polnische Wirtschaft
------------------	----------------------	----------------------

V dánštině je užíváno frazému při označení neklidné a zmatečné schůzky, při které se nedaří dosáhnout žádných rozhodnutí; označení pro nejednotné a hlučné setkání (Ordnet). Hovorový výraz *polnische Wirtschaft* se vztahuje na širší pojetí absence řádu a neorganizovanosti. Slovní obrat pochází z předsudku, podle něhož je nahlíženo na Poláky (podobně jako na obyvatele Balkánu a dalších národnostních skupin) jako na nepořádné, neorganizované a zanedbávající své životní podmínky (DUDEN, s. 552). K promítnutí podobné konotace v české frazeologii a idiomatice nedochází, ale při opačném postupu dohledání odpovídajícího českého frazému prostřednictvím onomaziologického slovníku SČFI se pod hesly *nedbalost* (s. 237) a *nepořádek, chaos, nesoulad, neuspořádanost, rozruch, zmatek* (s. 249-250) nabízí bezmála dvě desítky frazémů s obdobným významem. Nejvýraznějším případem vybraným pro analýzu je frazém *turecké hospodářství* (Čermák, SČFI – Výrazy neslovesné, s. 104) označující špatné, nespořádané, neorganizované, neekonomické hospodaření (jednotlivce, rodiny, státu). Dále *cikánský lágr* (tamtéž s. 163). Jedná se o ekvivalenční **typ C** při dánsko-českém srovnání a **typ B** u srovnání dánsko-německého.

19. Engelsk syge

engelsk syge	anglická nemoc	englische Krankheit
--------------	----------------	---------------------

Podobně jako u *spansk syge* označuje termín onemocnění, tentokrát se jedná o rachitidu neboli křivici, kterou způsobuje nedostatečné množství vápníku nebo vitamínu D a projevuje se patologickým růstem a zakřivením končetin (Ordnet). Podle internetových zdrojů pochází přídomek *engelsk* z 19. století, kdy nemocí trpěla řada anglických dětí.⁵⁹ Termín *englische Krankheit* je vedle *die Rachitis* a *Rickets* přítomen i v němčině. Podobně je tomu i v českém jazyce, kde je k této diagnóze referováno jako k *rachitidě*, *křivici*, nebo *anglické nemoci*. V obou jazycích je při srovnání s dánštinou pozorován ekvivalenční **typ A** značící absolutní korespondenci na všech zkoumaných úrovních.

20. Finnen har let til kniven

finnen har let til kniven	-	-
---------------------------	---	---

Ne příliš rozšířený, ale v dánštině přesto přítomný frazém se vztahuje k vnímání charakteristické národy Finů. Frazém neuvádí Andersen ani Ordnet, není přítomen ani v dánském korpusu. Do korpusu zkoumaných frazémů byl zanesen jako jeden z příkladů získaných prostřednictvím sběru podkladů v rámci diskuzního fóra v podkategorii zabývající se dánským jazykem. Frazém, který mimo jiné jako jeden z mála vykazuje prvky rytmizace a rýmování, byl zmíněn celkem dvakrát a jeho definice jednoho z přispěvatelů fóra, rodilého mluvčího, zní následovně: „[...] a pak se dříve říkalo ‚Fin nemá daleko od nože‘ – že Finové byli výbušní a bodali noži. Tady se ovšem nedá mluvit o pravém idiomu.⁶⁰“ Další uživatel reagoval na dotaz, zda existují v dánštině idiomy zahrnující názvy národností následovně: „[...] Pak existuje ještě něco jako např.: Finové (z Finska) chodí s nožem.⁶¹“ Definici ovšem neposkytuje. Na základě nedostatečného počtu příkladů a definic frazému lze usoudit, že se pravděpodobně jedná o frazém starý, jehož význam je lehkou přístupným obyvatelům Skandinávie

⁵⁹ Zdroj: ANDERSEN, Jesper. Rakitis (engelsk syge). *Sundhed.dk* [online]. [cit. 2022-07-27]. Dostupné z: <https://www.sundhed.dk/borger/patienthaandbogen/boern/sygdomme/vaekst-og-udvikling/rakit-engelsk-syge/>

⁶⁰ „Og så sagde man i gamle dage, at, finnen har let til kniven‘ - altså at finnerne var hidsige og stak med kniv. Der er dog vist ikke tale om et egentligt idiom.“ Dostupné z: <https://da.quora.com/Er-der-nogle-danske-idiomer-med-nationaliteter?q=idiomer%20om%20national>

⁶¹ „Man har jo også noget som fx: Finner (Fra Finland) går med kniv.“ Dostupné tamtéž.

díky zažitým vzorcům chování okolních národů. Čeština a němčina takový frazém postrádají, proto je příklad začleněn k ekvivalenčnímu **typu F**.

21. *Hele den tyrkiske musik*

(og) hele den tyrkiske musik	-	-
------------------------------	---	---

Frazém v dánštině označuje velké množství např. lidí, událostí, věcí jevů atd. při konkrétní události (Ordnet). Tato definice na první pohled svádí k hledání českého ekvivalentu v onomaziologickém slovníku označující *mít něčeho hodně* (SČFI – Onomaziologický slovník, s. 208), zde nabízené ekvivalenty jako např. *mít fũru/kopu/moře něčeho* však nejsou zaměnitelné s kontextovým užitím frazému ve výňatku, kde je při překladu do češtiny na místě spíše slovní opis, jak je patrné např. při překladu příkladu uvedeného u hesla na Ordnet: „Pak přišlo povstání mládeže a náhle to byl Rifbjerg, proti kterému se lidé bouřili, ačkoliv pomohl *všechno* rozpohybovat.“⁶² Čeština tudíž v tomto případě neobsahuje plně ekvivalentní verzi frazému, jedná se proto o ekvivalenční **typ F**. Podobný závěr byl vyvozen i v němčině. Nejbližší možnou významovou obdobou obsahující odkaz k hudbě je anglické *all that jazz* s významem a tak dále. Ani české *a tak dále* a německé *und so weiter* nejsou obecně platnými překlady.

22. *Ikke have en kinamands chance for noget*

ikke have en kinamands chance for noget	-	-
--	---	---

Význam dánského frazému je nemít vůbec žádnou šanci (Andersen, s. 119). Český onomaziologický slovník frazémů nabízí možnosti *mít po něčem/mít po všem* (SČFI – Onomaziologický slovník, s. 244, pod hesl. *nemít šanci*), takový frazém spíše evokuje ztrátu šance než její absenci od úplného začátku. Dalším potencionálním ekvivalentem v češtině je „donkichotský“ frazém *bojovat s větrnými mlýny* pocházející ze známého díla *Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha* Miguela de Cervantese. Stejný frazém je však součástí nejen

⁶² „så kom ungdomsoprøret, og pludselig var Rifbjerg ham, man gjorde oprør imod, selvom han havde været med til at sætte hele den tyrkiske musik i gang“.
Ordnet, https://ordnet.dk/ddo/ordbog?subentry_id=59006756&def_id=21054434&query=s1%C3%A5,2&mpage=3, překlad KS, kurzíva v českém překladu KS.

německého frazeologického výraziva v podobě *gegen Windmühlen kämpfen*, ale současně i v dánské frazeologické zásobě *at kæmpe/slås mod vindmøller* (Ordnet) a označuje marný, předem prohraný boj. Toto zjištění tak potvrzuje, že v němčině ani češtině není přítomen dostatečně blízký ekvivalent odpovídající výchozímu zkoumanému frazému, z toho důvodu je zařazen do ekvivalentní skupiny **typu F**.

23. Kartoffeltysker

kartoffeltysker	-	Kartoffeldeutsche
-----------------	---	-------------------

Jedná se o zažitý výraz pro osobu z německé rolnické rodiny, které byly kolem roku 1760 povolány do Dánska za účelem obdělávání jutských vřesovišť (Ordnet). Čeština přirozeně neměla potřebu takového označení zavést, situace se Česka netýkala. Zato v němčině poněmčená obdoba tohoto názvu existuje v podobě *Kartoffeldeutsche*. Ve frazeoslovnících uvedena není, v DeReKo je však dohledatelných 24 příkladů užití. Korespondence frazémů při německo-dánském srovnání odpovídá **typu A**, v češtině ale výraz chybí, proto je začleněn k ekvivalenčnímu **typu F**.

24. Kold tyrker

(at være på/at tage en) kold tyrker	pověsit něco na hřebík	etwas auf den Nagel hängen
-------------------------------------	------------------------	----------------------------

Dánský frazém *kold tyrker* s největší pravděpodobností pochází z původně anglického *cold turkey*, který je podle *Oxford Dictionary* definován jako náhlé přerušování konzumace drog, což způsobuje nepříjemné stavy. *To go cold turkey* pak v přeneseném slova smyslu zdůrazňuje náhlost, s jakou člověk s danou aktivitou přestane. Podobně je definován i dánský frazém: náhle a zcela přestat s užíváním návykových látek – zejména ve spojení s odvykáním od narkotik (Ordnet). Příbuznost básových slov v obou frazémech je ovšem čistě fonetická, zatímco anglické *turkey* kromě homonymního názvu pro Turecko s velkým počátečním písmenem odkazuje k druhu chovného ptáka, dánské *tyrker* označuje obyvatele Turecka. Nejbližším českým protějškem je frazém *pověsit něco na hřebík* nebo *definitivně s něčím skoncovat* (SČFI – Slovesné výrazy, s. 221, 723). V němčině se vyskytuje jak *auf Turkey sein* (jedenáct výskytů

v korpusu), podle výsledků hledání v DeReKo je však tento výraz typický jen pro německou němčinu, rakouská a švýcarská němčina výrazem pravděpodobně nedisponuje. Posledním německým ekvivalentem vykazujícím etymologickou příbuznost s českým frazémem *pověsit na hřebík* je *etwas auf den Nagel hängen* (DUDEN, s. 504). V obou případech srovnání se jedná o ekvivalenci **typu D**.

25. *Nu kniber det for de små jødedrenge*

nu kniber det for de små jødedrenge	octnout se/být v nesnázích	da ist Holland in Not/in Nöten
--	----------------------------	-----------------------------------

Frazém je užíván v situacích, kdy se vyskytne nějaký malér, když situace vypadá obtížně (Andersen, s. 115). Frazém pochází původem z humoristického tisku s názvem *Punch* vydávaného v Dánsku mezi lety 1765 až 1795, jehož terčem bylo služebnictvo, ženy, sedláci a Židé.⁶³ Za významově nejbližší frazém v češtině lze považovat *octnout se/být v nesnázích* (SČFI – Výrazy větné, s. 448), ten žádný lexém odkazující k národnosti neobsahuje. O něco zajímavější je německá obdoba dánského frazému. Důvod, proč se vztahuje k Holandsku, není zcela jednoznačný, pravděpodobně však referuje k tamější nedobré situaci v období během Francouzsko-nizozemské války vedené proti Nizozemsku Francií v čele s Ludvíkem XIV. (DUDEN, s. 346). Ekvivalence v češtině odpovídá **typu D**, v němčině pak **typu C**.

26. *Pølsetysker*

pølsetysker	Němec jako poleno	das ist ein Deutscher mit Haut und Haaren
-------------	-------------------	--

Pølsetysker je dánské hanlivý etnofaulismus označující zpravidla tlustého Němce (Ordnet). Odpovídá značně stereotypizovanému pohled na německý národ vzhledem k jejich údajně nezdravým stravovacím návykům. V češtině existuje poměrně rozšířené připodobnění *Němec jako poleno* s podobně negativním vyzněním: svými zvyky, zvl. rázností chování,

⁶³ Zdroj: <https://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/hvad-betyder-nu-kniber-det-de-sm%C3%A5-j%C3%B8dedrenge>

halasností n. naopak upjatostí očima Čecha (Čermák, SČFI – Přirovnání, s. 280)⁶⁴. SČFI uvádí jako německý ekvivalent *das ist ein Deutscher mit Haut und Haaren*, toto spojení však podle výsledků z DeReKo vykazuje znaky pouhé kolokace, jejíž součástí je frazém v podobě zdvojené formy *Haut und Haaren* s významem *zcela, naprosto, úplně*. Ten pouze stupňuje substantivum *ein Deutscher*, to se v kombinaci se zdvojenou formou v DeReKo nevyskytuje ani jednou. Podobně hanlivý je v češtině také výraz *skopčák*: „V Českém etymologickém slovníku je uvedeno, že *skopčák* je původně hanlivý název německých obyvatel sídlících v severočeském hornatém pohraničí. Slovo vzniklo ze spojení ‚(přicházející) s kopců‘, ale svou roli jistě sehrála i zvuková podobnost s výrazem *skopec*, tedy ‚vykastrovaný beran‘.“⁶⁵ Srovnání česko-dánské odpovídá ekvivalenčnímu **typu B** stejně jako srovnání německo-dánské. To však na rozdíl od svých protějšků nemusí mít nutně negativní konotaci, záleží tak na kontextu užití spojení.

27. *Rom blev ikke bygget på en dag.*

Rom blev ikke bygget på en dag.	Ani Řím nebyl postaven za den.	Rom wurde nicht an einem Tag gebaut.
---------------------------------	--------------------------------	--------------------------------------

Ordnet definuje frazém následovně: velké projekty si žádají hodně času. Formálně i významově stejný frazém je k nalezení i v češtině se svou obměnou *Není Řím ani Praha jednoho roku/za jeden rok vystavěn* (SČFI – Výrazy větné, s. 795). Podobně je tomu v němčině s frazémem *Rom ist (auch) nicht an einem Tag erbaut worden* (DUDEN, s. 588) či jeho formální obměna *Rom wurde nicht an einem Tag gebaut/erbaut* (Redensarten-Index). Jedná se o ekvivalenční **typ A**.

28. *Russerpose*

russerpose	-	-
------------	---	---

Pojem *russerpose* je označení pro speciálně uzpůsobený sak s vrstvou kovové fólie uvnitř, která znemožňuje aktivace bezpečnostního systému při krádeži v obchodech (Ordnet).

⁶⁴ Zbytek frazémů v češtině obsahující bázové slovo *poleno* označuje obdobně negativní vlastnosti viz. *tupej j. poleno a hluchej j. poleno* (Čermák, SČFI – Přirovnání, s. 280).

⁶⁵ Zdroj: https://dotazy.ujc.cas.cz/odpovedi/?id_klicove_slovo=6879&filter=1

Od 90. let minulého století to byl údajně oblíbený způsob krádeže mezi ruskými kriminálníky. Při snaze dohledat německý a český ekvivalent dánského kompozita se existence konkrétního výrazu ani v jednom jazyce nepotvrdila, jedná se proto o ekvivalenční **typ F**.

29. *Russisk roulette*

russisk roulette	ruská ruleta/hrát ruskou ruletu	russische Roulette
------------------	---------------------------------	--------------------

Russisk roulette je označení pro hazardní hru s revolverem nabitým jedním ostrým nábojem (Ordnet). SČFI ani DUDEN překvapivě obrat nezahrnuje. V ČNK se ale v různých formách vyskytuje *hrát ruskou ruletu* celkem 226krát, v tomto přeneseném významu označuje hazardní, riskantní situaci. DeReKo oproti tomu obsahuje pouze spojení *russische Roulette* celkem v 71 případech, verbální výraz *russische Roulette spielen* se však neobjevuje ani jednou. Při česko-dánském srovnání jde o ekvivalenční **typ A** se stejným bázevým slovem, ale jinou možnou syntaktickou strukturou, v druhém případě dánsko-německého srovnání pak o korespondenci absolutní neboli **typ A**.

30. *Tyskerpige*

tyskerpige	-	-
------------	---	---

Tyskerpige, v norštině *tyskerjente*, společně se svým pejorativním disfemismem *tyskertøs* označují ženy skandinávského původu, které během druhé světové války udržovaly jakékoliv bližší styky s německými vojáky a po válce byly následně stíhány a internovány (Ordnet). Vzhledem ke striktně zúženému užití bychom tak ekvivalentní označení v němčině a teprve pak v češtině hledali marně. Jedná se o ekvivalenční **typ F**. Obdobně je tomu u označení *tyskebarn* a *tyskeunge*, které označuje děti narozené v často ani oficiálně neuzavřených svazcích mezi dánskými, popřípadě norskými ženami a německými vojáky.

ZÁVĚR

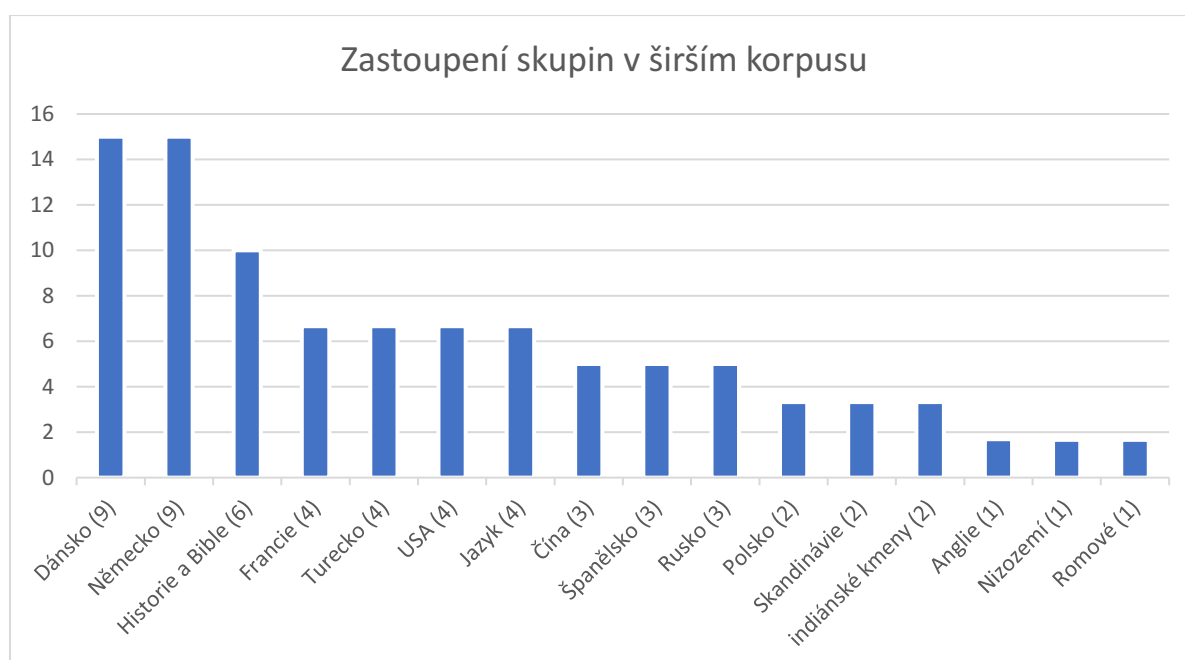
V předešlé praktické analýze byl podroben zkoumání soubor 30 dánských frazémů z celkového počtu 60 případů, které zahrnuje širší frazeologický korpus. Společně s nimi byly analyzovány i jejich odpovídající protějšky v německém a českém jazyce. Širší korpus byl vzhledem k omezenému rozsahu této práce znatelně zredukován a blíže analyzovány byly jen ilustrační případy, které se snaží co nejlépe zachytit rozmanitost frazeologické zásoby jazyka v celé její šíři včetně často opomíjených jednotek s nízkou mírou idiomatičnosti, kterou představují např. odborné termíny. Tyto případy narušují zjednodušené nazírání na frazémy jako na jednotky nesoucí pouze přenesený, metaforický význam a vyznačují se vysokou mírou obraznosti, avšak přítomnost neidiomatických, významově průzračných frazémů v analýze odráží skutečný stav jazykové oblasti frazeologie a idiomatiky v chápání propagovaném Františkem Čermákem. Odvětví nízkoidiomatických frazeologismů s tak vysokým zastoupením v jazyce tak jednoduše není možné odbývat.

V průběhu analýzy se potvrdila většina vlastností charakteristických pro výrazivo spadající do oblasti frazeologie a idiomatiky jazyka, tou hlavní byla především nepřenositelnost většiny frazémů napříč jazyky v procesu překladu. Valná většina analyzovaných příkladů sice má v jazyce svůj více či méně ekvivalentní protějšek, ovšem jen zřídka se jedná o doslovné překlady. Za absolutně ekvivalentní frazémy po obsahové, formální i lexikální stránce v němčině i češtině se sice dalo považovat zhruba 23 % zkoumaných frazémů, většina z nich ale zároveň vynikala výrazně nízkou mírou idiomatičnosti, protože se jednalo převážně o terminologické názvy z oblasti sportu, zdravotnictví apod., případně stará a obecně známá úsloví.

Nutnost ověřovat frekvenci některých spojení pomocí jazykových korpora dokazuje, že absence frazému v podobě hesla ve frazeologickém slovníku ještě nutně není ukazatelem toho, že dané spojení nemá charakter frazému. S tím úzce souvisí proměnlivost a nestálost frazeologické oblasti a problematika fyzických slovníků, jejichž revize je materiálně i finančně náročná, což představuje problém, který při aktualizacích jazykových dat v korpora odpadá.

Zároveň však existuje řada případů, které jazyková korpora jednoduše nezachycují. Jednak může být z části na vině nedostatečná obsáhlost korpusových dat, datově nejchudší je v porovnání s ČNK a DeReKo jednoznačně KorpusDK, vliv na to může mít však i přítomnost frazému pouze ve sféře mluveného jazyka. Dnes již ale existují i korpusy shromažďující data zachycující řeč jako např. korpus *oral v1* v rámci ČNK.

Co se týče rozložení skupin v širším korpusu, bylo stanoveno celkem 16 kategorií, většina z nich zahrnuje danou národnost případně oblasti země a města. Mimo to byly vyčleněny dvě skupiny širšího rozsahu (*Historie a Bible a Jazyk*). První skupina do tématu práce zcela nespadá, rejstřík *Talemåder i dansk* (Andersen, 2001, s. 263) však zahrnuje národnostní frazémy společně s frazémy vztahujícími se také k historickým skupinám lidu společně pod sekci *XVI Navne på folkeslag*, zahrnuty jsou proto rovněž. Na lineární ose grafu jsou uvedené dané skupiny, v závorce je znázorněn počet jejich výskytů v korpusu. Hodnoty zanesené na vertikální ose jsou v procentech a ukazují podíl skupiny v rámci rozšířeného korpusu čítajícího 60 frazémů. Jak je z grafu evidentní, nejpočetnějšími skupinami jsou frazémy referující k Dánsku a Německu, kdy mají v korpusu obě dvě devět zástupců.

Je na místě opět vyzdvihnout, že ačkoliv frazémy přisuzující jednotlivým národnostním skupinám určitou vlastnost vycházejí z toho, jak se jeho příslušníci prezentují a jak jsou okolními státy posléze vnímáni, nelze je chápat jako obecně platnou charakteristiku. Mnohdy jsou to spíše jen klišé zobecňující jeden rys, jenž automaticky přisuzují celému národu. Turci jsou považováni za hlučné a zcela bezmezně oddané své víře, Američani jsou materialističtí kapitalisté, u Němců zase převládá tíhnutí k exaktnosti, přesnosti a dochvilnosti. Zde narážíme na další zajímavý aspekt, kdy zdaleka ne všechna stereotypní vnímání jsou zanesena a ukotvena v jazykovém systému jako frazémy. O Němcích se sice například výše řečené traduje, žádný

frazém narážející na jejich podobnou vlastnost však v dohledán nebyl. Zvyk škatulkovat lidi a přisuzovat jim jisté kolektivní vlastnosti pouze na základě příslušnosti k jisté skupině není správný ani chybný, nýbrž přirozený. Spíše než nezkreslenou realitu však odrážejí frazémy v jazyce to, jak dotyčný národ zobrazovanou skupinu vnímá. Nezřídka se vyskytují označení, která umožňují jejich uživatelům dobírat si někoho, a dát tak průchod přátelské rivalitě mezi sousedícími státy. Časté je i vzájemné přisuzování si nelichotivých vlastností a zvyků. Zatímco v češtině je nejužívanějším připodobněním poživitele alkoholu *pít jako Dán*, v Dánsku tato nelibá vlastnost patří zásadně Švédům nebo Finům. Analyzovány byly ovšem i případy, které sice národnostní lexém obsahují, ovšem snaha daný národ stereotypizovat vůbec přítomna není.

Státy, v nichž mají zkoumané jazyky status oficiálního jazyka, spolu sdílí řadu společných rysů, příslušnost k evropskému společenství, s tím ruku v ruce jdoucí sdílené europocentristické hodnoty, členství ve stejných politických a kulturních organizacích. Je záhodno poukázat např. na fakt, že české země pojí s těmi německy hovořícími i historicko-geografická spřízněnost, důkazem toho je např. jejich koexistence v rámci Rakouska-Uherska mezi koncem 19. a počátkem 20. století nebo vzájemné přelívání se obyvatelstva v oblasti česko-německých a česko-rakouských sudetských oblastí. Bylo by však naivní, vágní a zavádějící tvrdit, že pouhé sdílení zlomku kulturních znaků napříč národnostmi by se nutně mělo za každou cenu promítat do jazykové roviny, zejména pak na úrovni frazeologie a idiomatiky. Jak Čermák uvádí, „jazyky přitom nemají v důsledku odlišných kultur přesně stejné idiomy, a to ani jazyky, které jsou úzce příbuzné.“⁶⁶ Z historického hlediska spadá sice germánská a slovanská jazyková rodina společně s řadou dalších společně pod rodinu indoevropských jazyků vyvinutých ze společného prajazyka, avšak od té doby prošly natolik markantním vývojem, že jsou jejich současné podoby diametrálně odlišné. Pro ilustraci rozdílnosti si stačí připomenout Skaličkovu morfologickou typologii jazyků, v níž mají slovanské jazyky status typického flexivního jazyka, kdy k vyjadřování gramatických funkcí dochází pomocí afixů neboli koncovek. Ty jsou připojovány ke kořeni, případně ke kmenu slova a mohou plnit na rozdíl od jazyků aglutinačních více funkcí současně. Častým doprovodným jevem jsou hláskové či morfémové změny ve slově.⁶⁷ Hlavním rozdílem mezi slovanskými a germánskými jazyky je právě míra flexe, ta je v češtině oproti němčině či dánštině o poznání bohatší.

⁶⁶ ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika: jejich podstata a proměnlivost názorů na ně*. 2016, s. 201.

⁶⁷ ČERMÁK, František. In: *Jazyk a jazykověda: Přehled a slovníky*. 2011, s. 231.

Srovnání dvou germánských jazyků společně s jazykem slovanským nabízí při pohledu na tabulku srovnání ekvivalenčních typů zahrnuté v příloze konci této práce (viz s. 70-71) zajímavý fakt. Pouze v sedmi případech ze třiceti vykazovaly české a německé frazémy v porovnání s dánským navzájem se lišící typy ekvivalence. Závěrem tak můžeme na základě získaných pozorování tvrdit, že přestože by si němčina s dánštinou měly být logicky jako zástupci germánské jazykové větve bližší, minimálně v oblasti frazeologie a idiomatiky, vykazuje němčina vysokou podobnost s českým frazeologickým výrazivem. Odpověď na otázku, proč tomu tak ve skutečnosti je, by vyžadovala více prostoru pro rozebrání. Nepochybně na tom má však svůj podíl blízkost obou národů a prolínání kultur zemí nejenom v současnosti, ale také v historii.

BIBLIOGRAFIE

Sekundární literatura:

BAKER, Mona, 1992. *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London: Routledge. ISBN 0-415-03086-2.

BURGER, Harald, 1998. *Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. Berlin: Erich Schmidt Verlag. ISBN 3-503-04916-9.

ČECHOVÁ, Marie, 2012. *Řeč o řeči*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-2069-7.

ČECHOVÁ, Marie, 2017. *Život s češtinou: Nomen omen, Češka - češtinářka - Čechová*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-2694-1.

ČERMÁK, František, 1982. *Idiomatika a frazeologie češtiny*. Praha: Univerzita Karlova.

ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná: Czech and general phraseology*. Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1371-0.

ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda: Přehled a slovníky*. 4. vyd. Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1946-0.

LEVÝ, Jiří, 2012. *Umění překladu*. 4. upr. vyd. Praha: Apostrof. ISBN 978-80-87561-15-7.

MLACEK, Jozef, 1977. *Slovenská frazeológia*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo. ISBN 67-345-77.

PALM, Christine, 1995. *Phraseologie: Eine Einführung*. Tübingen: Gunter Narr Verlag. ISBN 3-8233-4953-8.

Slovníky a slovníkové příručky:

ANDERSEN, Stig Toftgaard, 2001. *Talemåder i dansk: Ordbog over idiommer*. 2. udg. København: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S. ISBN 87-00-38848-4.

ČERMÁK, František a Jan HOLUB, 2016. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 5: Onomaziologický slovník*. Voznice: LEDA. ISBN 978-80-7335-440-4.

ČERMÁK, František a Jiří HRONEK, 2009. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 3: Výrazy slovesné*. Brno: LEDA. ISBN 978-80-7335-218-9.

ČERMÁK, František, 2009. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 4: Výrazy větné*. Praha: LEDA. ISBN 978-80-7335-219-6.

ČERMÁK, František, Jiří HRONEK a Jaroslav MACHÁČ, 2009. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 2: Výrazy neslovesné*. Brno: LEDA. ISBN 978-80-7335-217-2.

ČERMÁK, František, Jiří HRONEK a Jaroslav MACHÁČ, 2009. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 1: Přirovnání*. Brno: LEDA. ISBN 978-80-7335-216-5.

DUDEN, *Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten: Wörterbuch der deutschen Idiomatik*, 1998. Band 11. Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverlag. ISBN 3-411-04111-0.

KRAUS, Jiří, 2005. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia. ISBN 80-200-1351-2.

Internetové zdroje:

Americký fotbal. *Akademický slovník současné češtiny* [online]. [cit. 2022-07-27]. Dostupné z: <https://slovníkcestiny.cz/heslo/americk%C3%BD%20fotbal/0/9079https://slovníkcestiny.cz/heslo/americk%C3%BD%20fotbal/0/9079>

ANDERSEN, Jesper. Rakitis (engelsk syge). *Sundhed.dk* [online]. [cit. 2022-07-27]. Dostupné z: <https://www.sundhed.dk/borger/patienthaandbogen/boern/sygdomme/vaekst-og-udvikling/rakit-engelsk-syge/>

BRINK, Lars, 2006. Den fraseologiske terminologi. *Nordiske studier i leksikografi* [online]. **8**, 39-51 [cit. 2022-07-21]. Dostupné z: <https://tidsskrift.dk/nsil/article/view/19195/16828>

ČERMÁK, František, 2016. Frazeologie a idiomatika: jejich podstata a proměnlivost názorů na ně. *Časopis pro moderní filologii* [online]. **2016(2)**, 199-217 [cit. 2022-07-21]. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/96979/1482620_frantisek_cermak_199-217.pdf?sequence=1&isAllowed=y

ČNK [online]. Ústav Českého národního korpusu [cit. 2022-07-29]. Dostupné z: <https://ordnet.dk/korpusdk>

Det ligger lige på tungen: Den danske fraseologi, 2003. *Mål og Mæle* [online]. (3), 19-27 [cit. 2022-07-21]. Dostupné z: <https://static-curis.ku.dk/portal/files/162451914/MoM2003nr3.pdf>

Deutscher Referenzkorpus [online]. IDS Mannheim [cit. 2022-07-29]. Dostupné z: <https://cosmas2.ids-mannheim.de/cosmas2-web/>

Enzyklo: Deutsche Enzyklopädie [online]. [cit. 2022-07-29]. Dostupné z: https://www.enzyklo.de/Begriff/Anti_Sprichwort

Er der nogle danske idiommer med nationaliteter? [online]. [cit. 2022-07-29]. Dostupné z: <https://da.quora.com/Erder-nogle-danske-idiommer-med-nationaliteter?q=idiommer%20om%20national>

Europhras: Europäische Gesellschaft für Phraseologie [online]. [cit. 2022-07-29]. Dostupné z: <http://www.euophras.org/de/www.euophras.org/de/>

FARØ, Ken, 2007. Danish Phraseography. *De Gruyter* [online]. 949-958 [cit. 2022-07-21]. Dostupné z: https://static-curis.ku.dk/portal/files/162249091/HSK_2007_Far_Danish_phraseography.pdf

FARØ, Ken, 2007. Ikke kun idiommer: Om oversættelse af fraseologi. *MDTnyt* [online]. 4-10 [cit. 2022-07-21]. Dostupné z: <http://www.dtfb.dk/theme/upload/uploads/2830b062d6ac4ab1b66c0eff8fcc8649.pdf>

FIALOVÁ, Alena, 2015. *English and German Idioms Describing Nations and Countries* [online]. [cit. 2022-07-29]. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni.

FRAZÉM A IDIOM. *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. [cit. 2022-07-27]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/FRAZ%C3%89M%20A%20IDIOM>

Hvad betyder Nu kniber det for de små jødedrenge?. *Kristeligt Dagblad* [online]. [cit. 2022-07-21]. Dostupné z: <https://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/hvad-betyder-nu-kniber-det-de-sm%C3%A5-j%C3%B8dedrenge>

Jaký původ má slovo skopčák? [online]. [cit. 2022-07-29]. Dostupné z: https://dotazy.ujc.cas.cz/odpovedi/?id_klicove_slovo=6879&filter=1 https://dotazy.ujc.cas.cz/odpovedi/?id_klicove_slovo=6879&filter=1

KorpusDK [online]. Det danske sprog- og litteraturselskab [cit. 2022-07-29]. Dostupné z: <https://ordnet.dk/korpusdk>

Lexikon für Redewendungen [online]. [cit. 2022-07-29]. Dostupné z: <https://www.redensarten-index.de/suche.php>

MOŘICKÁ, Eva, 2011. *Motivy zvířat v české a dánské frazeologii a idiomatice* [online]. Univerzita Karlovy v Praze [cit. 2022-07-21]. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/49651/DPTX_2009_2__0_133305_0_90908.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Ústav germánských studií, Oddělení skandinavistiky.

ŠEMELÍK, Martin a Kateřina ŠICHOVÁ, 2016. Několik poznámek k současné německojazyčné frazeografii. *Časopis pro moderní filologii* [online]. **98**(2), 241-253 [cit. 2022-07-21]. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/96991/1482629_katerina_sichova_241-253.pdf?sequence=1&isAllowed=y

PŘÍLOHY

Korpus frazémů

Příklady uvedeny v šedě zabarvených polích jsou součástí korpusu, ale kvůli omezenému rozsahu práce a jejich nedostatečné přínosnosti nebyly podrobovány analýze.

Vysvětlivky ke zdrojům jsou následující:

O^{dk} = Ordnet.dk

TiD = Andersen: *Talemåder i dansk – ordbog over idiommer*, 2001.

... = jiný zdroj

číslo	dánský frazém	význam v dánštině	zdroj
1	<i>(det er) Ebberød bank</i>	en fuldstændig tåbelig økonomisk disposition	TiD
2	<i>(have) tyrkerstro</i>	stærk og ufravigelig tro som man stædigt fastholder	O ^{dk}
3	<i>(ligne/se ud som) døden fra Lübeck</i>	se meget bleg, sløj, elendig ud	TiD
4	<i>(måtte) gå til Canossa</i>	ydmuge sig totalt for én; underkaste sig én; (måtte) bede om tilgivelse	TiD
5	<i>alle veje fører til Rom</i>	man kan komme frem til et mål på mange måder	O ^{dk}
6	<i>amerikansk fodbold</i>	stærkt fysisk betonet boldspil der spilles med en oval bold som løbes eller kastes frem ad banen, mens der kun i særlige tilfælde sparkes til bolden	O ^{dk}
7	<i>amerikansk lotteri</i>	lotteri hvor loddets nummer bestemmer prisen for loddet	O ^{dk}
8	<i>at bande som en tyrk</i>	bande kraftigt og ofte	O ^{dk}
9	<i>at have en rig onkel (i Amerika)</i>	ngn, der kan give én mange penge (især om en ikkeeksisterende person el. Instans, som et ønske)	TiD
10	<i>at kende sine pappenheimere</i>	kende de mennesker godt, som man har med at gøre	TiD
11	<i>at spille fransk klovn</i>	opføre sig (ufrivilligt) komisk	TiD
12	<i>barmhjertig samaritan</i>	en uselvisk person, der af medlidenhed hjælper en anden i nød	TiD
13	<i>bo/ligge (helt) ad Pommern</i>	(bo/ligge ...) meget langt borte, meget afsides	TiD

14	<i>cowboy(er) og indian(er)</i>	børneleg hvor indianer- og cowboyfigurer indgår, eller hvor børnene selv har roller som cowboyer og indianere der bekriger hinanden	O ^{dk}
15	<i>dansk bøf</i>	hakkebøf, bøf af hakket oksekød	O ^{dk}
16	<i>dansk ingefær</i>	25-40 cm høj, giftig plante med langstilkede, pilformede blade og små røde bær der sidder samlet i en lille kolbe	O ^{dk}
17	<i>den amerikanske drøm</i>	idealistisk ;forestilling om at det amerikanske samfunds idealer (frihed, lighed og demokrati) gør det muligt for ethvert menneske at opnå lykke og materiel velstand i livet	O ^{dk}
18	<i>den sidste mohikaner</i>	repræsentant for en uddøende el. Svunden tids anskuelser (også selvom man godt ved, at det er forgæves)	TiD
19	<i>du store/milde kineser</i>	bruges som udråb for at udtrykke overraskelse, bestyrtelse eller forundring	TiD
20	<i>en by i Rusland</i>	noget der er helt ukendt eller fremmed	TiD
21	<i>engelsk syge</i>	sygdom som skyldes mangel på D-vitamin, og som medfører at knoglerne bliver kalkfattige og efterhånden deformeres	O ^{dk}
22	<i>finnen har let til kniven</i>	i gamle dage var finnerne hidsige og stak med kniv	... ⁶⁸
23	<i>fransk kys</i>	kys hvor de kysendes tunger er i kontakt med hinanden	O ^{dk}
24	<i>fransk visit</i>	meget kortvarigt besøg eller ophold	O ^{dk}
25	<i>god latin</i>	opfattelse, adfærd eller fremgangsmåde som er alment accepteret eller regnes for den rette	TiD
26	<i>gå ad Hedehusene/Hekkenfeldt til!</i>	forsvind, skub af	TiD
27	<i>gå ad Pommern!</i>	forsvind; skrub af	TiD
28	<i>gå af Bloksbjerg til!</i>	forsvind	TiD
29	<i>hele den tyrkiske musik</i>	det store opbud af personer, begivenheder, ting, fænomener m.m. ved en bestemt lejlighed	O ^{dk}
30	<i>hollandsk bogauktion</i>	salg af antikvariske bøger hvor prisen sættes ned hver dag salget varer	O ^{dk}

⁶⁸ Diskuze na online fóru v jazykovědné sekci, dostupné z: <https://da.quora.com/Er-der-nogle-danske-idiomer-med-nationaliteter?q=danske%20idiomer%20so>

31	<i>ikke have en kinamands chance for ngt</i>	ikke have en kinamands chance for ngt	TiD
32	<i>kartoffeltysker</i>	person fra en af de tyske bondefamilier der omkring år 1760 blev kaldt til Danmark i forbindelse med opdyrkningen af den jyske hede	O ^{dk}
33	<i>kinesisk æske</i>	system af æsker der har forskellig størrelse således at hver enkelt passer ind i en lidt større æske	O ^{dk}
34	<i>kold tyrker</i>	brat og fuldstændigt ophør med at indtage et vanedannende stof især i forbindelse med narkotikaafvænnning, barsk og ubehagelig, men nødvendig kur	O ^{dk}
35	<i>kreti og pleti</i>	alle mulige tilfældige mennesker	TiD
36	<i>københavn med stort K</i>	være udpræget københavnsk (og stolt af det)	TiD
37	<i>leve på polsk</i>	bo sammen og være kærester uden at være gift	TiD
38	<i>løgn og latin</i>	ren og skær løgn	TiD
39	<i>ngt er/går (helt) ad Hedehusene/Hekkenfeldt til!</i>	det går meget dårligt, katastrofalt	TiD
40	<i>ngt er/går (helt) ad Pommern</i>	ngt er meget dårligt, katastrofalt	TiD
41	<i>ngt ligner Jerusalems ødelæggelse</i>	her/et sted er der et forfærdeligt rod	TiD
42	<i>nordisk</i>	seksuel ydelse der består i at manden onanerer mens kvinden ser på	O ^{dk}
43	<i>nu kniber det for de små jødedrenge</i>	nu kniber det; nu ser situationen vanskelig ud	O ^{dk}
44	<i>pariserhjul</i>	forlystelse i et tivoli el.lign. i form af et stort lodret, roterende hjul hvorpå der sidder kurve som man sidder i	O ^{dk}
45	<i>polsk rigsdag</i>	uroeligt og forvirrende møde hvor det ikke lykkes at få taget nogen beslutninger; uenig, larmende forsamling	TiD
46	<i>pølsetysker</i>	(tyk) tysker	O ^{dk}
47	<i>på godt/jævne dansk</i>	det nordiske sprog der tales i Danmark som officielt sprog	O ^{dk}
48	<i>Rom blev ikke bygget på en dag</i>	store projekter er meget tidskrævende	O ^{dk}

49	<i>russerpose</i>	betegnelsen skyldes at russiske kriminelle stod bag en række tyverier begået med denne type poser i Danmark sidst i 1990'erne	O ^{dk}
50	<i>russisk roulette</i>	hasardspil der udføres med en revolver ladet med én skarp patron; hver spiller affyrer et skud mod sig selv, taber er den der affyrer den skarpe patron og derved kommer til at skyde sig selv	O ^{dk}
51	<i>sjællandske syge</i>	dovenskab(en), ugidelighed(en)	TiD
52	<i>spansk kappe</i>	strafferedskab der bestod af en tønne som synderen skulle stikke hovedet gennem og bære gennem byens gader	O ^{dk}
53	<i>spansk syge</i>	isnfluenzaepidemi som hærgede i det meste af verden i 1918-1919	O ^{dk}
54	<i>tale Roma midt imod</i>	ytte sig imod eller protestere mod en magtfuld autoritet	TiD
55	<i>trojansk hest</i>	et hemmeligt, skjult middel (el. Person) til at bekæmpe en modstander med (f. eks. I en organisation)	TiD
		uønsket, skadeligt computerprogram der gemmer sig i et tilsyneladende nyttigt program, fx en sikkerhedsopdatering, og typisk fungerer ved at etablere en såkaldt bagdør bag om de sædvanlige forsvarsmekanismer	O ^{dk}
56	<i>tyskerbarn/tyskerunge</i>	barn som har en dansk kvinde som mor og en tysk soldat som far, og som er født under eller lige efter besættelsen 1940-45	O ^{dk}
57	<i>tyskerpige/tyskertøs</i>	dansk kvinde som havde et forhold til en tysk soldat under besættelsen 1940-1945	O ^{dk}
58	<i>være hebræisk for ngn</i>	ngt er totalt uforståeligt, uigennemskueligt form mig	O ^{dk}
59	<i>være stolt som spanier</i>	være meget stolt; være opblæst, hovmodig, ovenud selvtilfreds	TiD
60	<i>være stædig som en jøde</i>	være meget stædig, sej	TiD

Ekvivalenční tabulka

Šedě zbarvená pole ukazují stejný typ ekvivalence při srovnání dánsko-českém i dánsko-německém.

	frazém v dánštině	dánsko-česká ekvivalence	dánsko-německá ekvivalence
1	<i>alle veje fører til Rom</i>	A	A
2	<i>amerikansk fodbold</i>	A	A
3	<i>at bande som en tyrk</i>	D	D
4	<i>at have en rig onkel i Amerika</i>	B	B
5	<i>at leve på polsk</i>	F	F
6	<i>at have tyrkeretro</i>	D	D
7	<i>at spille fransk klovn</i>	D	D
8	<i>at tale roma midt imod</i>	D	D
9	<i>at være hebræisk for ngn</i>	F	C
10	<i>at være stædig som en jyd</i>	D	D
11	<i>at være stolt som spanier</i>	D	A
12	<i>dansk ingefær</i>	D	D
13	<i>den amerikanske drøm</i>	A	A
14	<i>den russiske bjørn</i>	F	E
15	<i>den spanske syge</i>	A	A
16	<i>en by i Rusland</i>	C	C
17	<i>en fransk visit</i>	C	B
18	<i>en polsk rigsdag</i>	C	B
19	<i>engelsk syge</i>	A	A
20	<i>finnen har let til kniven</i>	F	F
21	<i>hele den tyrkiske musik</i>	F	F
22	<i>ikke have en kinamands chance</i>	F	F
23	<i>kartoffeltysker</i>	F	A
24	<i>kold tyrker</i>	D	D

25	<i>nu kniber det for de små jøderdreng</i>	D	C
26	<i>pølsetysker</i>	B	B
27	<i>Rom blev ikke bygget på en dag</i>	A	A
28	<i>russerpose</i>	F	F
29	<i>russisk roulette</i>	A	A
30	<i>tyskerpige</i>	F	F